

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЦОКАЛО ВІКТОРІЯ СЕРГІЇВНА

Випускна кваліфікаційна робота

на тему:

**ПІДВИЩЕННЯ ФІСКАЛЬНОЇ РОЛІ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ
ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ**

Науковий керівник:

К.е.н., доцент

доцент кафедри фінансів ім. С.І.Юрія

Булавинець В.М.

Тернопіль – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	7
1.1. Теоретичні засади податково-бюджетної політики в умовах фіскальної децентралізації.....	7
1.2. Науково-прикладні засади фіскальної ролі ПДФО у суспільстві....	14
Висновки до розділу 1.....	17
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТУВАННЯ ПДФО В УМОВАХ ФІСКАЛЬНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	20
2.1. Аналіз оподаткування доходів фізичних осіб в умовах воєнного стану	20
2.2. Адаптивність ПДФО в політиці ЄС щодо попередження соціальної й регіональної нерівності.....	30
Висновки до розділу 2.....	36
РОЗДІЛ 3. ПРІОРИТЕТИ ПІДВИЩЕННЯ ФІСКАЛЬНОЇ РОЛІ ПДФО В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	38
3.1. Перспективи підвищення фіскальної ролі ПДФО для відновлення територій.....	38
3.2. Координація сплати ПДФО в контексті євроінтеграційних перспектив України.....	46
Висновки до розділу 3.....	50
ВИСНОВКИ.....	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57

ВСТУП

Актуальність теми. Децентралізація в деглобалізаційній економіці стала ключовим напрямком реформ у багатьох країнах світу, включаючи Україну. Перехід до більшої фінансової автономії місцевих громад та їхніх органів влади вимагає нових підходів до формування бюджетів та адміністрування податків. У цьому контексті підвищення фіскальної ролі ПДФО стає актуальною проблемою, оскільки воно може забезпечити додаткові ресурси для ДМБ та збалансувати фінансові можливості місцевих ТГ в умовах масштабної децентралізації.

Ключовою рисою розвинутої ПС є передбачуваність, системність й стабільність податкового навантаження. Врахування соціально-економічних наслідків податкової політики дозволяє урізноманітнити інструменти впливу держави на економічний й соціальний розвиток, забезпечуючи баланс між фіскальними цілями та потребами суспільства, подолання воєнно-кризового стану.

Фіскальна політика виступає інструментом регуляції економіки, спрямованим на досягнення загальних соціально-економічних цілей країни. ФП визначає спосіб використання фіскальних інструментів для досягнення стабілізаційних економічних та соціальних цілей. Інструментарій фіскальної політики дозволяє державі впливати на рівень економічної активності, інвестиційний клімат і нагромадження національної економіки. Важливою засадою є визначення оптимальної фіскальної стратегії, яка б дозволила здійснити прогресивні соціально-економічні трансформації.

Європейський вектор вибору України визначає маяки, якими Уряд має керуватися для забезпечення захисту основних прав та свобод громадян незалежно від ситуації в країні. Побудова демократичного суспільства визнає умови воєнного стану, які визначають потребу в тимчасових заходах для забезпечення безпеки та стабільності.

Дослідженню природи оподаткування ПДФО, його фіскальної ролі й перспективам податково-бюджетної політики присвячені праці В. Дем'янишина, О. Десятнюк, Т. Єфименко, А. Крисоватого, О. Тулай. Етапи становлення і модернізації ПС відстежували О. Білаш, Г. Возняк, М. Волощук, Т. Карабін, І. Матьола, Х. Патицька. Фінансову поведінку домогосподарств і зацікавленість в інвестиційному доході досліджували В. Булавинець, А. Кізима, Т. Кізима. Основні праці із питань оподаткування серед закордонних дослідників належать: К. Бадарау, І. Велич, І. Віллані, Е. Кавалларо, К. Марчевка-Бартковьяк, Д. Папарас, А. Ходаковська, І. Цвечік. Незважаючи на цікаві напрацювання за проблематикою, окремі питання підвищення фіскальної ролі ПДФО в умовах децентралізації потребують подальших досліджень, що й обумовило вибір кваліфікаційної роботи.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження пріоритетів підвищення фіскальної ролі ПДФО в умовах масштабної децентралізації й визначення його впливу на фінансову стабільність та розвиток ТГ.

Виходячи з мети дослідження, у роботі поставлені такі завдання:

- розкрити економічну сутність системи оподаткування ПДФО та її основних параметрів;
- охарактеризувати особливості податково-бюджетної політики в умовах фіскальної децентралізації;
- дослідити стан системи оподаткування ПДФО в Україні;
- оцінити позитивну практику розвинених країн використання ПДФО для забезпечення фінансової стабільності місцевих бюджетів;
- визначити потенційні ефекти впровадження податкових змін у контексті підвищення фіскальної ролі ПДФО для місцевих бюджетів;
- окреслити координацію сплати ПДФО в контексті євроінтеграційних перспектив України.

Об'єктом дослідження є процес оподаткування ПДФО в умовах фіскальної децентралізації.

Предметом дослідження є теоретико-прикладні засади модифікації ПДФО у контексті підвищення його фіскальної ролі.

Методи дослідження. У процесі реалізації поставлених завдань у кваліфікаційній роботі використані загальнонаукові методи дослідження теорії податково-бюджетної політики, фіскальної децентралізації та регіональної нерівності; для дослідження політико-економічних вимірів податкового розширення ЄС використовувалися методи аналізу і синтезу, системи незв'язаних регресій, моделювання гетерогенних процесів формування очікувань; за допомогою статистичного методу і порівняльного аналізу здійснювалося вивчення ДМБ і ПДФО Озернянської СТГ.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у визначенні теоретико-прикладного концепту модернізації оподаткування ПДФО в процесі адаптивності бюджетної децентралізації до розширення ЄС.

Практичне значення одержаних результатів. Розроблені автором пропозиції щодо оцінки потенційних ефектів впровадження податкових змін й використання ПДФО для гарантії стабільності ДБ можуть слугувати методологічною та прикладною основою визначення цілей та інструментарію у роботі Міністерства економіки України, МФУ, МРГТІ, а також Департаментів та управлінь економіки обласних військових адміністрацій і у поточній діяльності ОМС, ТГ та підприємців.

Положення, що їх винесено на захист. Усі наукові результати, які містяться в кваліфікаційній роботі і винесено на захист, отримано автором особисто.

Апробація результатів дослідження. Основні науково-прикладні результати дослідження висвітлено в журналах «Technology: Toward Business Sustainability» (2024) (Indexed by SCOPUS, Google Scholar, Springerlin); «Інвестиції: практика та досвід» (фахове видання) (2023); пройшли

апробацію на II Міжнародній науково-практичній конференції, 25 травня 2024 р. (Черкаський державний технологічний університет).

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота загальним обсягом 64 сторінки. Кваліфікаційна робота ілюстрована 5 рисунками, які розміщені на 2 сторінках і містить 4 таблиці на 3 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

1.1. Теоретичні засади податково-бюджетної політики в умовах фінансової децентралізації

Становлення воєнноорієнтованої економіки перебуває у періоді системних інституційних трансформацій. Однією з ключових проблем у цьому контексті є реформування ПС. Ця проблема набуває особливої актуальності, оскільки податкова наука спрямовує свої зусилля на вдосконалення конкретних видів оподаткування для створення адаптивної ПС та забезпечення додаткових джерел ДБ завдяки податковим надходженням.

Реформування ПС систем є ключовим аспектом економічного розвитку країни. Ефективна та сучасна ПС сприяє стимулюванню економічному відновленню, збільшенню інвестицій та покращенню матеріального стану населення. Тому вдосконалення ПС та визначення додаткових джерел наповнення ДМБ через оптимізацію податкових надходжень є складовою стратегії відбудови економіки та забезпечення її конкурентоспроможності.

У сучасному світі найбільші держави надають перевагу геополітичним пріоритетам. Важливо, щоб розроблялися науково обгрунтовані заходи, які б дозволяли державам займатися своїми внутрішніми економічними, податково-бюджетними, соціальними й екологічними питаннями, уникаючи при цьому геополітичні виклики сучасності. Це потребує нових принципів, які будуть розмежовувати розходження між економічними сегментами, де необхідна глобальна взаємодія, і сегментами, у яких пріоритет варто віддавати національним інтересам.

У науковій літературі розглядається визначення дефініцій «фінансова децентралізація» і «фіскальна децентралізація» лише на рівні державного управління. Проблематика податкової політики залежить від контексту економічної політики. Різні економічні умови приводять до різних результатів. А. Крисоватий, О. Десятнюк і Ф. Ткачик досліджують сутнісні фактори, що впливають на децентралізацію, та її ключові складові [33, с. 63–70]. Доведено, що центральною ідеєю фіскальної децентралізації є забезпечення ОМС фінансової автономії шляхом нагромадження фінансових ресурсів з урахуванням владних повноважень. Узагальнено авторське бачення концепції фіскального федералізму та її значення для СЕР адміністративних одиниць унітарних держав.

Важливим акцентом у розумінні сутності цих дефініцій є те, що фінансова децентралізація та фіскальна децентралізація – це два різних аспекти процесу передачі фінансових повноважень (від центрального до місцевого рівня влади). Фінансова децентралізація означає передачу відповідальності за фінансові ресурси до територіальних громад (ТГ), щоб вони мали змогу самостійно управляти своїми фінансами та приймати зважені рішення їхнього використання. З іншого боку, фіскальна децентралізація більше зосереджена на передачі фіскальних інструментів (таких як податки, збори) до місцевих урядів з метою збільшення їхньої фінансової автономії, зокрема при стягненні ПДФО.

Основна різниця між цими науковими підходами полягає у тому, що фінансова децентралізація охоплює більший спектр фінансових питань, включаючи управління бюджетом та фінансовою стратегією, тоді як фіскальна децентралізація фокусується переважно на механізмах стягнення та розподілу податків. Ці аспекти важливі для забезпечення сталого розвитку ТГ, оскільки вони дозволяють забезпечити ефективний розподіл фінансових ресурсів та стимулюють ОМС до виконання своїх функцій ефективно, прозоро та відповідально.

Найбільшою проблемою є екзистенціальна загроза – війна. Податківці для прийняття ефективних рішень мають керуватися податковою політикою, скорегованою на вимоги воєнного стану. Їм необхідно уникати рішень, що обмежують прийняття неоптимальних рішень під впливом політичної доцільності. А. Колісник актуалізує податково-митні преференції в умовах воєнного стану [26, с. 42–48].

Сучасна неоліберальна парадигма визначає нові моделі податкової політики. І. Лук'яненко, М. Сидорович висвітлюють питання бюджетно-податкової політики та оцінювання макромоделі української бюджетної системи [35, с. 230-242]. У дослідженні фіскальної складової дотримуємося п'яти принципів «розумної податково-бюджетної політики» (РПБП) [99]. 1) РПБП має бути контрциклічною, тобто використовуватися для стабілізації економічного циклу. 2) РПБП має сприяти економічному зростанню, зосереджуючись на капіталі, праці та продуктивності. 3) РПБП повинна бути глобальною, враховуючи вплив глобалізації та цифрових змін на економічну динаміку. 4) РПБП має базуватися на сильному податковому потенціалі, особливо з високим рівнем державного боргу. 5) РПБП повинна бути обережною, враховувати потенційні ризики, зокрема ті, що стосуються геополітичних викликів.

Ці принципи визначають ефективніший підхід до РПБП, який забезпечить стабільність в умовах воєнного стану. Доведено, що врахування цих принципів дозволяє країнам максимально використовувати свій потенціал для забезпечення економічного процвітання та соціального розвитку.

Нові вектори економічної науки засвідчили, що діючі моделі податкової політики не відповідають діапазону й масштабу економіко-правових проблем, із якими подекуди зіштовхуються податківці в умовах воєнного стану. Податківці творчо підходили до вирішення проблем

адміністрування податків, застосовуючи професійні навички так, щоб ураховувати розходження економічного й законодавчого контексту.

У контексті євроінтеграційної трансформації державного управління в Україні проводяться заходи щодо перегляду основних критеріїв для оцінки ефективності функціонування ПС. Подібний перегляд необхідний для забезпечення методологічних і практичних засад ПДФО та впровадження нових підходів до її удосконалення у контексті розвитку фінансів. Одним з головних заходів є розширення бази ПДФО з метою збільшення джерел формування ДМБ.

Ці кроки спрямовані на досягнення фінансової стійкості ДМБ та покращення фінансової самостійності ОМС. Відповідно, це може забезпечити ефективнішу реалізацію соціальних та економічних програм на місцевому рівні, сприяючи загальному економічному відновленню країни.

В економічній літературі досліджують концептуальні підходи формування цілісної податкової політики із урахуванням особливостей євроінтеграційних процесів (Крисоватий А., Мельник В., Кошук Т.) [32, с. 35–51]; відповідність державної допомоги й податково-бюджетної підтримки виробників законодавству ЄС (Крисоватий А., Кошук Т., Ватагович М.) [31, с. 35–51]; встановлення податкових пільг у контексті державної допомоги економічним агентам (Дмитрик О., Токарева К.) [17, с. 35–51]. В. Пухальський систематизує принципи ефективності податкової політики при активізації євроінтеграційних процесів [87, с. 204-239].

Для забезпечення якісних заходів потрібно проведення політики, що виходить за рамки традиційних підходів підвищення соціального благополуччя. Основними факторами, що визначають роль держави в умовах децентралізації є такі:

– рівень економічного стану країни й ступінь розвиненості ринкових відносин, зокрема приватного сектора, для визначення обсягів державного втручання;

- ступінь відкритості економіки і можливості диверсифікувати сектори економіки для уникнення зовнішніх економічних шоків;
- настрої в територіальних громадах (менталітет, ставлення до культурної спадщини, релігії, традицій) і доступність фінансової грамотності;
- рівень цифрової трансформації держави і територіальних громад;
- наявність (відсутність) природних монополій, а також необхідність урегулювання нових видів діяльності.

Якість державного управління визначає межі ефективності втручання держави в економіку й у діяльність територіальних громад.

Потреба у пізнанні та розвитку методології забезпечення балансу між централізацією та децентралізацією у податковій політиці має сприяти фінансовій стабільності в умовах децентралізації. Систематизація застосування різноманітних підходів, прийомів та процедур наукового дослідження дають змогу зробити такі узагальнення. По-перше, централізована податкова політика забезпечує єдність та стабільність у фіскальній політиці країни, уникнення конфліктів між регіонами й підтримку загальних економічних та соціальних цілей. Централізація визначення загальних правил та принципів у податковій політиці дозволяє зберігати контроль за загальними бюджетними ресурсами, що є важливим для запобігання дисбалансів у фіскальній політиці.

По-друге, децентралізована податкова політика дозволяє краще адаптувати податкові ставки та програми до місцевих потреб та умов регіонів, що сприяє ефективнішому використанню податкових ресурсів. Децентралізація надає можливість регіонам проводити експерименти та впроваджувати інновації у податковій політиці, що сприяє розвитку та дієвості податкової системи в цілому.

Для попередження дисбалансів (нерівноваги) між централізацією та децентралізацією у податковій політиці доцільно уникнути неузгодженостей

та конфліктів між центральними та ОМС. Роль ВОМС в підвищенні фіскальної ролі ПДФО є критичною для забезпечення ефективності та адаптивності податкової системи до потреб конкретного регіону чи ТГ при децентралізації.

Визначимо пріоритети ВОМС для формування податкового потенціалу регіонів:

1. Близькість до місцевих проблем: Місцеві органи управління краще розуміння місцевих потреб, економічних особливостей та соціальних викликів, що дозволяє їм розробляти оптимальну податкову політику для розвитку регіону [55; 56].

2. Гнучкість та адаптивність: Місцеві органи управління можуть швидше реагувати на зміни в регіональній економіці та суспільстві, адаптуючи податкові алгоритми і ставки до нових умов [37; 25].

3. Прозорість й відкритість: Місцеві органи забезпечують більшу прозорість й відкритість у зборі та використанні податків, що підвищує довіру громадськості та стимулює економічний розвиток [25, с. 12–15; 46, с. 3–22].

4. Стимулювання розвитку: Збільшення місцевих доходів за рахунок оптимізації податкових механізмів може стимулювати розвиток інфраструктури, соціальних закладів та інших сфер, що підвищує якість життя населення регіону [8, с. 81–96; 62].

5. Сприяння підприємництву: Місцеві органи можуть використовувати податкові стимули для залучення інвестицій й стимулювання інноваційної підприємницької активності, що сприяє організації робочих місць й розвитку місцевої економіки [67; 1, с. 111–116].

Актуальною проблемою є підвищення ФГ, що передбачає знання про податкову систему і податки, а також уміння їх використовувати при виникненні потреби з розумінням наслідків своїх інколи протиправних дій.

Високий рівень ФГ населення ТГ позитивно впливає на економіку децентралізації, оскільки підвищує рівень використання фінансових інструментів (покращує фінансовий добробут громадян) та прозорість і стабільність оподаткування (сприяє збільшенню числа сумлінних платників податків). Зауважимо, що завдяки розвитку спроможності «управляти фінансами» протягом цілого життєвого циклу громадяни підвищують свою фінансову безпеку.

Дискусійними є питання щодо сталої фінансової грамотності і вплив освіченості громадян на отримання доходів, можливості сталого інвестування і сплати податків. Дослідження великої вибірки домогосподарств для вимірки рівня стабільної фінансової грамотності, тобто знань та навичок ідентифікації та оцінки фінансових продуктів відповідно до їхніх характеристик, які пов'язаних із стійкістю, засвідчили що, зокрема швейцарські домогосподарства, які загалом мають високу фінансову грамотність за міжнародними стандартами, демонструють низький рівень стабільної фінансової грамотності порівняно з поточним визначенням сталого фінансування. Емпіричні висновки М. Філіппіні, М. Лейпольд, Т. Векхоф (2024) свідчать про необхідність створення прозорих регуляторних стандартів та посилення інформаційних кампаній щодо використання стійких фінансових продуктів і фінансових знань для сталого інвестування, які перевищують базову фінансову грамотність для прийняття обґрунтованих інвестиційних і відповідно податкових рішень [83].

1.2. Науково-прикладні засади фіскальної ролі ПДФО у суспільстві

Розвиток фіскальної децентралізації є напрямком, що визначає масштаби економічного зростання і стабільності. Чим вищий рівень фіскальної децентралізації країни, тим більше вигод від залучення податків й менша уразливість територіальних громад від кризового стану економіки чи зовнішніх загроз.

Ще однією перевагою високого рівня розвитку фіскальної децентралізації є те, що вона позитивно позначається на макроекономічній стабільності, що сприяє зростанню податкового потенціалу держави. Якщо країна не має потужного фінансового сектора, то непередбачувані зміни підсилюють цикли підйомів і спадів, що має «математично прогнозований» вплив на систему оподаткування.

Фіскальна політика спрямована на корекцію окремих елементів ПС з метою покращення її ефективності та функціональності. Важливо, щоб така політика була узгодженою зі стратегічними цілями, щоб забезпечити консистентність та спрямованість дій держави в цілому.

Наукові узагальнення [6, с. 83–84; 36, с. 161–169] дозволяють визначити фіскальну політику як комплекс заходів, якими держава має вплив на економіку, зокрема через податкові надходження до ДБ, спрямованість державних видатків та методи залучення фінансових ресурсів. Це спрямовано на максимізацію податкового забезпечення трансформації держави, досягнення фіскального ефекту, що може бути економічно виправданим державними запозиченням для фінансування витрат в умовах воєнного стану, спрямованих на стабілізацію економіки й ПС.

У процесі дослідження впливу фіскальної політики у стратегічному аспекті на ПС важливо розуміти, що її реалізація може мати довгострокові наслідки, а в окремих випадках – навіть незворотні [35]. Водночас, такі дії вимагатимуть значних витрат часу і ресурсів для реформування ПС держави.

З іншого боку, аналізуючи вплив тактичної фіскальної політики, спостерігається зміна окремих елементів ПС, спрямованих на її поліпшення. Тому важливо, щоб така політика була ефективною за умови, що вона підпорядкована та не суперечить воєнному стану.

ПС відображає загальний порядок оподаткування. ПДФО один із найбільш розповсюджених податків у світовій податковій практиці. В більшості випадків він характеризується як соціально справедливий та зручний об'єкт оподаткування. Це пояснюється рядом його характеристик, таких як візуальна очевидність, стабільне місцезнаходження, тривалість існування. ПДФО спрямований на досягнення різних цілей, включаючи встановлення соціальної справедливості і поповнення ДМБ.

В науковій літературі представлено значну кількість досліджень ПДФО, що розглядають податкові аспекти виходу України з воєнно-кризового стану, і кожне з них містить значні твердження та цінні пропозиції. Більшість досліджень щодо ПДФО спрямовані на вузькі аспекти, що призводить до обмежень у застосуванні системного підходу [10, с. 144–150; 36, с. 155–171]. Тому, вивчаючи лише податкову сферу, важко зрозуміти вплив на її стан і розвиток інших підсистем [49]. Це обмежує наше розуміння процесів всередині цієї сфери та ускладнює прогнозування фіскальних складових.

Наукові дослідження О. Замасло резюмують, що податкова культура має формувати у громадян визнання неминучості і добровільності сплати податків [48, с. 230-242]. М. Волощук, І. Матьола, Т. Карабін, О. Білаш досліджують організаційно-правові питання та судову практику з питань оподаткування [11, с. 99-123]. Т. Сторожук, Б. Занько і О. Колісник особливу увагу приділяють адаптації зарубіжного досвіду для удосконалення практики оподаткування в Україні [58, с. 46-69]. К. Краус М. і Н. Краус акцентують увагу на розвитку інститутів довіри і гармонізації податкового прогнозування в інноваційній економіці [29].

Вважаємо, що система оподаткування ґрунтується на ідеї, що кожен податок, крім своєї фіскальної функції, також має зовнішні соціально-економічні наслідки для фіска. Держава через оподаткування може впливати процеси (економічні, соціальні), незважаючи на погляди та побажання платників податків.

Таблиця 1.1

**Методологічні підходи дослідження ПДФО
в умовах фіскальної децентралізації**

1.	Роль ВОМС в оподаткуванні	Фінансова децентралізація передбачає більшу автономію для ОМС, що може впливати на порядок і методи збирання та використання податкових доходів
2.	Ефективність ПС в умовах децентралізації	Системне вдосконалення ПС в контексті децентралізації має вплив на дієвість та справедливість оподаткування, забезпечуючи більшу прозорість та розподіл податкових навантажень
3.	Досягнення балансу між централізацією та децентралізацією у фінансовою та податковій політиці	Потрібно забезпечити оптимізацію між централізацією та децентралізацією у податковій політиці, щоб забезпечити ефективне використання податкових ресурсів та збереження фінансової стабільності
4.	Стимулювання розбудови (відновлення) регіонів через податкові пільги	ОМС можуть використовувати податкові пільги (зниження ставок оподаткування) для залучення інвестицій й вибору стимулів для розвитку регіонів
5.	Протиріччя в управлінні податковими доходами на місцевому рівні	Децентралізація може викликати проблеми в управлінні податковими доходами на місцевому рівні із-за недостатньої кваліфікації кадрів, корупції та низької прозорості прийнятих управлінських рішень
6.	Податкова конкуренція між регіонами	Умови децентралізації можуть стимулювати податкову конкуренцію між регіонами, що може мати різновекторні (позитивні, негативні) наслідки для СЕР країни

У історико-економічному контексті розвитку ПДФО системний підхід повністю реалізується за такими принципами:

– принцип багатоплановості передбачає розгляд об'єкта в декількох ракурсах (як окремий податок зі своїми специфічними особливостями, а також як складова податкового сегмента, до якого він належить);

– принцип динамічності передбачає розгляд об'єкта у його розвитку (зміна ПДФО відповідно до модифікації законодавства);

– принцип багатомірності (ПДФО як складний об'єкт характеризується великою кількістю властивостей, які описують певні його особливості).

Ці принципи сприяють розумінню ПДФО та допомагають прогнозувати його розвиток і взаємодію фіскальними елементами.

Дослідження сучасного стану ПДФО потребує визначення її основних параметрів в умовах фіскальної децентралізації (табл. 1.1).

А. Ешкрофт, К. Васкес, Р. Вікс-Браун досліджують проблематику боргів і можливості ухиляння своєчасної сплати податків у контексті нанесення збитків економіці [68]. Автори рекомендують осучаснити широке і всеосяжне визначення державного боргу. Поняття «державний борг» повинне охоплювати прострочену заборгованість, похідні інструменти і свопи, кредити постачальників і прийняття гарантій, а також позики й цінні папери. Це визначення повинне також охоплювати сумісні фонди, публічні трастові фонди (пенсійні фонди), заборгованість по сплаті податків і коштів спеціального призначення.

Висновки до розділу 1

1. Науково-методичні підходи до забезпечення балансу між централізацією та децентралізацією у податковій політиці дають змогу підвищувати стабільність, ефективність та адаптивність податкової системи, що є ключовими аспектами для розвитку й фінансової стабільності країни.

Централізація у податковій політиці сприяє забезпеченню єдності, гнучкості та контролю за податками. Відповідно децентралізація сприяє уникненню нерівноваг, адаптації податкових ставок до регіональних програм розвитку і потреб.

2. Досліджено різницю між поняттями «фінансова децентралізація» і «фіскальна децентралізація». Встановлено, що основна різниця між цими науковими підходами полягає у тому, що фінансова децентралізація охоплює більший спектр фінансових питань, включаючи управління бюджетом та фінансовою стратегією, тоді як фіскальна децентралізація фокусується переважно на механізмах стягнення та розподілу податків. Ці аспекти важливі для забезпечення сталого розвитку ТГ, оскільки вони дозволяють забезпечити ефективний розподіл фінансових ресурсів та стимулюють ОМС виконувати свої функції ефективно, прозоро та відповідально.

3. З'ясовано, що діючі моделі податкової політики не відповідали діапазону й масштабу економіко-правових проблем, з якими зіштовхуються податківці в умовах воєнного стану. Це потребувало зміни стратегій для вирішення проблем адміністрування податків, застосовуючи професійні навички так, щоб урахувати тимчасові розходження реального економічного й законодавчого контексту.

4. Аргументовано основні концепти, що визначають роль держави в умовах фіскальної децентралізації: рівень економічного стану країни й ступінь розвиненості ринкових відносин, приватного сектора для визначення обсягів державного втручання; ступінь відкритості економіки і можливості диверсифікувати сектори економіки для уникнення зовнішніх економічних шоків; настрої в територіальних громадах (менталітет, ставлення до культурної спадщини, релігії, традицій) і доступність фінансової грамотності; рівень цифрової трансформації держави і територіальних громад; наявність (відсутність) природних монополій, а також необхідність урегулювання нових видів діяльності (ВПК).

5. Доведено, що фіскальна політика спрямована на корекцію окремих елементів ПС з метою покращення її ефективності та функціональності. Дієвість політики залежить від узгодженості зі стратегічними цілями, щоб забезпечити консистентність та спрямованість дій держави в цілому. Наведено авторське тлумачення поняття «фіскальна політика» як комплексу заходів, якими держава має вплив на економіку через податкові надходження до ДБ, спрямованість державних видатків та методи залучення фінансових ресурсів.

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТУВАННЯ ПДФО В УМОВАХ ФІСКАЛЬНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

2.1. Аналіз оподаткування доходів фізичних осіб в умовах воєнного стану

Фіскальна політика є інструментом регулювання економіки, який дозволяє державі впливати на рівень СЕР та благополуччя суспільства. Цей комплекс заходів орієнтується на оптимізацію фіскальних інструментів для забезпечення стабільності, розвитку та соціальної справедливості. Використання такої політики має раціональний підґрунт, оскільки дозволяє ефективно управляти ФР держави, сприяти збалансованому розвитку економіки та забезпеченню необхідних суспільних потреб.

У процесі становлення національної воєнно-орієнтованої економіки з'являються можливості для досягнення консенсусу між фіскальним концептом й платниками податків на нових засадах. Дотримання державою стратегії оптимального оподаткування в рамках визначення фіскальної політики, що базовано на підтримці економічних стимулів підприємницької ініціативи, сприяє реальному розвитку суспільства.

Заробітна плата є ключовим стимулом економічної активності населення і фактором, що впливає на розвиток децентралізації. Вона становить значну частину номінальних та наявних доходів громадян. Доходи населення включають у себе різноманітні джерела, зокрема заробітну плату, прибуток від власності (соціальні допомоги). Ці доходи спрямовані на задоволення потреб та підтримку різних аспектів життя людини, включаючи фізичне, моральне, економічне та інтелектуальне благополуччя.

Дохід населення враховується після вирахування податків (обов'язкових платежів). Це сума, яка використовується для особистого

споживання та накопичень. Заробітна плата найманих працівників включає в себе всі види компенсації за працю, включаючи різноманітні бонуси та доплати, які можуть надаватися як у грошовій, так і в натуральній формі. Вона також охоплює заробітну плату, одержану резидентами за кордоном.

Ця система оплати праці не лише мотивує людей до активної праці та професійного розвитку, але й забезпечує їхнє соціальне та економічне благополуччя, сприяючи відповідному масштабуванню децентралізації.

Ставка ПДФО становить 18% та застосовується до таких доходів громадян: зарплата (заохочення, компенсація, премія); стипендії; кошти від оренди (чи майна); інвестиційний прибуток (із цінних паперів); виграш у лотерею (азартних ігор); відсотки із депозитних рахунків; «кешбек» (при виплаті реальними грошима) [14; 41; 20]. Інвестиційний прибуток із військових ОВДП не оподатковується.

Ця система оподаткування сприяє збору необхідних ФР для ДБ, забезпечуючи відповідність законодавству та справедливість у розподілі податкового навантаження серед громадян (Додаток 1). Враховуючи різноманітність джерел доходів, система ПДФО дозволяє урегулювати оподаткування відповідно до конкретних обставин та типів (видів) отриманих доходів.

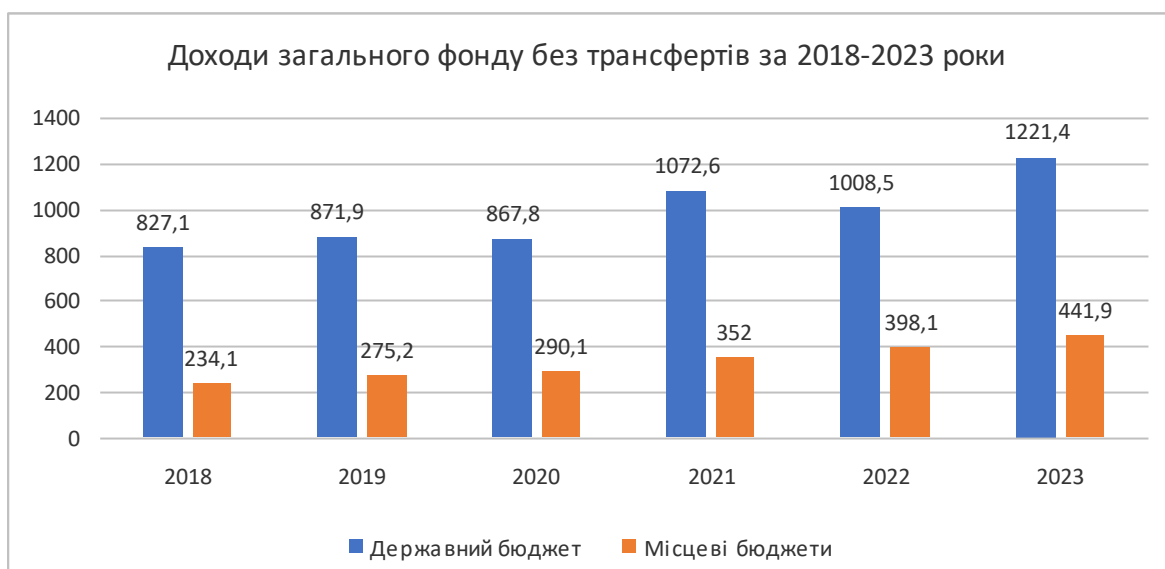
Відповідно до положень ПКУ (п. 163.1), визначено, що під об'єктом оподаткування ПДФО (військовим збором) у резидентів України розуміються, серед іншого, іноземні доходи, тобто доходи за межами території України [49]. Встановлення норм, що обумовлюють оподаткування іноземних доходів резидентів України, є необхідним для забезпечення дієвості функціонування ПС й забезпечення відповідної фінансової бази для державного бюджету. Під такий об'єкт оподаткування потрапляють доходи, які громадянин отримав не лише в Україні, але й за її межами. Це сприяє забезпеченню справедливості та прозорості в оподаткуванні, а також

дозволяє здійснювати контроль за обігом грошових потоків, що перетинають міжнародні кордони.

ПДФО є джерелом формування бюджету та знаходиться у числі основних бюджетоутворюючих податків, поряд з податком (на прибуток) підприємств, ПДВ та екологічним податком. У контексті фіскальної важливості, ПДФО займає 2-ге місце поміж загальнодержавних податків після ПДВ, а серед прямих податків визнається першочерговим. Це свідчить про роль даного податку у формування ДБ.

Протягом 2020-2023 рр. частка ПДФО в структурі ДМБ у 2013 р. становила 61%, у 2015 – 46%, у 2018 – 52%, а у 2023 р. – 49% [43]. Це вказує на значний фіскальний потенціал ПДФО щодо податку на прибуток підприємств й ПДВ, які відзначаються тенденцією до зниження їхнього внеску.

Децентралізація зумовила приріст ДМБ за рахунок передачі їм відповідних джерел доходів за 2018-2023 рр. з 234 до 442 млрд грн (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Доходи загального фонду без трансфертів за 2018-2023 рр.

Побудовано: [джерело 86].

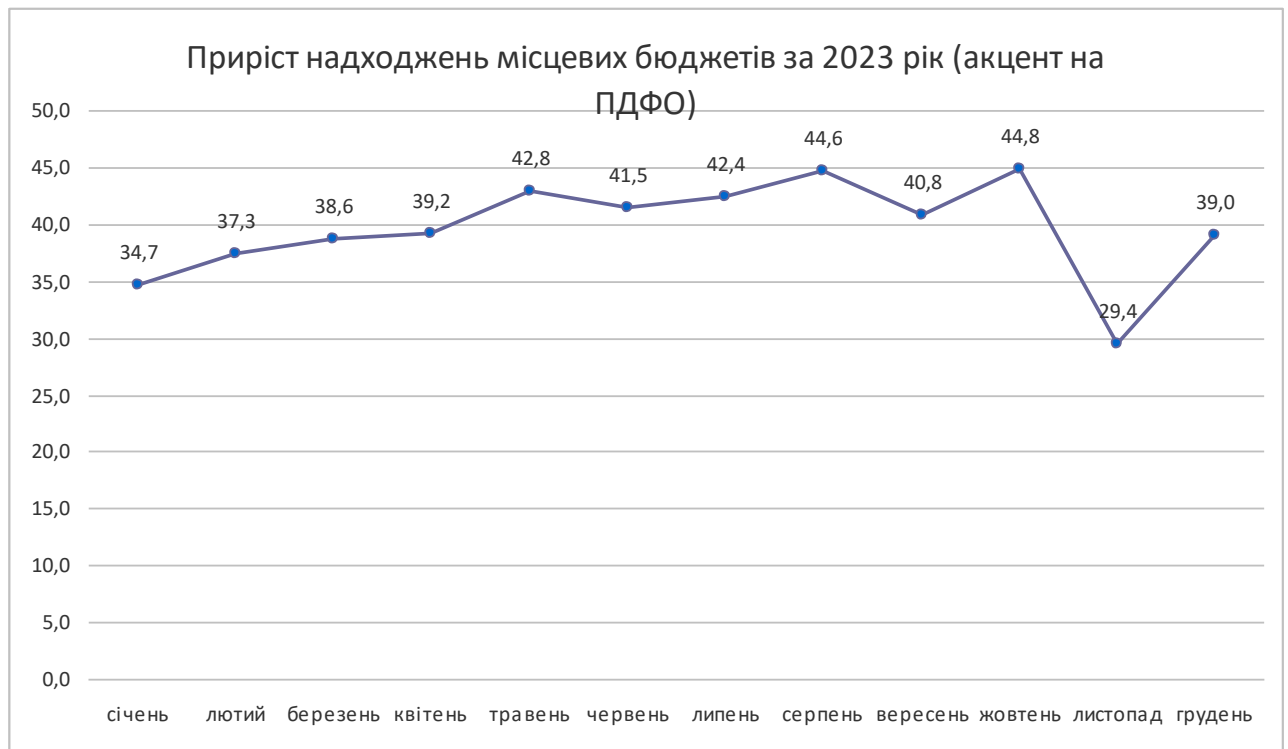
У 2023 р. ПДФО в ДМБ становив 284 млрд грн (рис. 2.2). Протягом воєнного стану аналіз надходження ПДФО має особливості: зростання частки сплаченого до бюджетів податку з доходів військовослужбовців (за 2022-2023 рр. у ТГ від 27,6% до 46,9% ПДФО), що сприяло приросту власних доходів у ТГ.

Рис. 2.2. Склад податкових надходжень МБ у 2023 р.

Побудовано: [джерело 86].

Дослідимо динаміку зміни надходжень ПДФО у 2023 р. (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Приріст ДМБ за 2023 р.

Побудовано: [джерело 86].

У 2022-2024 рр. для СЕР в ТГ увага приділяється стимулюванню внутрішнього споживання (програми соціалізації, підтримуючі соціалізації), спрощенню процедур реєстрації бізнесу й зняттю бюрократичних обмежень. У 2023 р. на підтримку економічної діяльності з МБ було направлено 248 млрд грн (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Структура видатків МБ за 2023 р.

Побудовано: [джерело 86].

На території Озернянської СР, суб'єкти господарювання, зайняті у сфері підприємницької діяльності, здійснили сплату податкових платежів до БС України в I кв. 2024 р. на суму 23,3 млн грн. Зазначені платежі складають основу ДМБ ОСТГ та становлять 6,4 млн грн. Щодо 2023 р., сума податкових платежів, спрямованих до бюджету громади, зменшилась на 9,2 млн грн (в 2,5 раза). За 2021-2024 рр. не спостерігалось зменшення кількості зареєстрованих ФОП, які є платниками податків. Провідними секторами, які формують бюджетні надходження, є сільськогосподарський бізнес та державний сектор. Динаміку та структуру ДБ і видатків ОСТГ подано у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Динаміка доходів і видатків бюджету ОСТГ за 1 кв. 2021 – 1 кв. 2024 рр.

(млн. грн.)

Види доходів	1 кв. 2021 р.	1 кв. 2022р.	1 кв. 2023 р.	1 кв. 2024 р.
Доходи бюджету без врахування міжбюджетних трансфертів	4,0	3,9	16,0	7,7

Офіційні трансферти	7,8	8,5	7,6	7,2
Доходи бюджету із врахуванням міжбюджетних трансфертів	11,8	12,4	23,6	15,0
Видатки бюджету, разом	11,5	12,7	13,0	16,1

Розраховано: [джерело 52].

Відзначимо тренди у доходах ОСТГ:

1) В I кв. 2024 р. до бюджету ОСТГ надійшли дотації на суму 2 млн грн, що становить на 1,1 млн грн менше, ніж у відповідному періоді 2023 р. Субвенції склали 5,2 млн грн, що перевищує показник першого кварталу 2023 р. на 0,7 млн грн. Зростання обсягів субвенцій відбулося за рахунок «освітнянської» субвенції, а зменшення обсягів дотацій – у процесі зменшення нарахувань базової дотації до МБ.

2) Протягом I кв. 2024 р. до МБ ОСТГ надійшло 15,1 млн грн. Ця сума становить на 8,5 млн грн менше, ніж у першому кварталі 2023 р. (23,6 млн грн). Зменшення доходів відбулося особливо у частині ПДФО, зокрема по «ПДФО від військовослужбовців» (з 01.10.2023 р. цей ПДФО надходить до ДБ України).

3) Від податкових надходжень до МБ надійшло коштів у сумі 6,4 млн грн, що становить 96% величини його власних доходів. За 1 кв. 2023 р. від податків надійшло 15,6 млн грн, тобто, у 2024 р. їх сума зменшилась на 9,2 млн грн. Частка податкових надходжень у ДМБ знизилась на 23,4% і на 01.04.2024р. – склала 42,6%. Проте це на 12% вище у порівнянні із 1 кв. 2021р., коли її рівень був 30,9%. Динаміка та структура власних доходів МБ ОСТГ представлено в табл. 2.2.

Динаміка та структура власних доходів МБ ОСТГ**впродовж 1 кв. 2021 – 2024 рр., у %**

Види доходів у розрізі груп податків	1 кв. 2021 р.	1 кв. 2022 р.	1 кв. 2023 р.	1 кв. 2024 р.
ПДФО	40,4	46,5	82,5	39,0
Акцизні податки	10,9	5,9	2,5	11,1
Місцеві податки	47,2	45,9	14,2	45,7
Власні доходи	100	100	100	100

Розраховано: [джерело 52].

Аналіз динаміки і структури власних ДБ ОСТГ за 1 кв. 2024 р. у порівнянні із аналогічними періодами 2021–2023 рр. засвідчує:

– основними джерелами власних ДБ у розрізі груп податків є ПДФО, місцеві податки (збори) й акцизні податки, абсолютні і відносні величини котрих зазнали значних змін у 1 кв. 2022 та 1 кв. 2023 рр.;

– станом на 01.04.2024р. величина ПДФО знизилась майже у 5 разів, або на 10,4 млн грн; у порівнянні із 1 кв.2021р. – відбулось зростання у обсягах по ПДФО – на 1,1 млн грн. Частка ПДФО – дійшла до рівня довоєнного періоду й становить 39% власних ДМБ.

– у структурі «ПДФО» найбільшою є частка «ПДФО «із доходів платника у вигляді зарплати»» – 75%, «ПДФО» із доходів платника «інших», ніж «заробітна плата» – 19%, «ПДФО у вигляді «ПЗ»» – 5%.

– у структурі місцевих податків (зборів) основними є:

1) ЄПФО, що займає 44,2%;

2) єдиний податок з сільськогосподарських товаровиробників – 16,1%;

- 3) орендна плата з ФО – 12,2%;
 4) орендна плата з ЮО – 8,4%;
 5) податок на нерухоме майно ФО – 6,6%.

Таблиця 2.3

**Динаміка і структура місцевих податків (зборів) до МБ ОСТГ
 у 1 кв. 2021р. – 1 кв. 2024р.**

№	ДОХОДИ	1 кв. 2021р.		1 кв. 2022 р.		1 кв. 2023 р.		1 кв. 2024 р.	
		тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
1	Податок на нерухоме майно, сплачений ЮО - власниками об'єктів житлової нерухомості	43,9	2,5	62,1	3,4	67,8	3,0	67,7	2,2
2	Податок на нерухоме майно, сплачений ФО - власниками об'єктів житлової нерухомості	1,9	0,1	0,9	0,05	11,6	0,5	203,3	6,6
3	Податок на нерухоме майно, сплачений ФО - власниками об'єктів нежитлової нерухомості	95,4	5,4	39,3	2,2	134,2	5,9	61,6	2,0
4	Податок на нерухоме майно, сплачений ЮО - власниками об'єктів нежитлової нерухомості	37,8	2,1	51,4	2,8	55,8	2,5	48,3	1,6
5	Земельний податок з юридичних осіб	96,4	5,5	100,4	2,6	113,1	5,0	121,6	3,9

Розраховано: [джерело 52].

Громадяни з особистим ключем (виданий кваліфікованим надавачем електронних довірчих послуг) мають можливість подати декларацію (майновий стан, доходи) у електронному форматі через Електронний кабінет (сайт cabinet.tax.gov.ua) [21; 53]. Цей сервіс доступний у розділі «ЕК для громадян».

Використання цього сервісу дозволяє особам зручно та швидко подавати свої декларації без необхідності фізичного відвідування податкових офісів (Додаток 2). Це сприяє полегшенню процесу інформаційного супроводу, а також забезпечує високий рівень персоніфікованого захисту й конфіденційності інформації про громадян. Такий підхід також сприяє впровадженню податкового адміністрування. В. Пухальський аналізує державних видатків під час воєнного стану, які зростають і визначає пріоритети держави у виконанні своїх функцій [87, с. 204-239].

Платників податків звільняють від відповідальності у період час воєнного стану (несвоєчасне подання податкової звітності) (Додаток 2). Умовою для цього є виправлення порушень (напротязі 6 місяців) у період закінчення воєнного стану. При умові, якщо платник податків не міг своєчасно виконати ці обов'язки через участь у воєнних діях, то це звільнення надається на місяць після припинення наслідків цих дій. У випадках, коли законодавчі акти дозволяють не сплачувати податки, зобов'язання за минулі періоди не виникає після скасування воєнного стану. Цікавим є досвід країн щодо використання ПДФО для забезпечення дієвості ДМБ у контексті децентралізації.

2.2. Адаптивність ПДФО в політиці ЄС щодо попередження соціальної регіональної нерівності

Наука розробила методологічні підходи до впровадження структурної політики новітньої децентралізації, яка є ключовою для стабілізації розвитку й виконання фіскальних функцій [25, с. 9–19; 31; 71]. Економічні процеси стають все більш глобальними, залежними від вирішення територіальних конфліктів [74, с. 42–52]. Виділимо глобальні тенденції змін: зростання взаємозалежності країн і збільшення потреби в глобальному контролі; старіння населення й збільшення нерівності доходів; цифровізація пом'якшує радикальні та дестабілізуючі зміни. Деглобалізаційні тенденції стають все більш непередбачуваними, що підкреслює необхідність розвитку ефективних наукових підходів до структурно-фіскальної політики для забезпечення сталого розвитку.

Комплекс заходів структурно-фіскальної політики орієнтується на оптимізацію фіскальних інструментів для забезпечення стабільності, розвитку та соціальної справедливості. Використання такої політики має раціональний підґрунт, оскільки дозволяє ефективно управляти ресурсами держави, сприяти збалансованому розвитку економіки та забезпеченню необхідних суспільних потреб.

В науковому дослідженні Світового банку «Майбутнє праці: наслідки для справедливості та зростання в Європі» автори обговорюють варіанти та пропонують рішення для політиків щодо побудови майбутнього, в якому переваги технологій будуть інклюзивними і принесуть користь європейському суспільству [85]. Звіт демонструє, що хоча інновації та технологічний прогрес підвищили продуктивність праці в Європі, але вони також призвели до зростання нерівності в доходах. Загалом технологічні досягнення сприяють концентрації ринку, зменшуючи частку сукупного національного доходу, яка йде на оплату праці. Зауважимо, що кваліфіковані

спеціалісти отримують більше переваг від впровадження технологій на ринках праці, тоді як менш освічені працівники є більш вразливими до змін на ринку праці.

Політика фіскальної децентралізації спрямована на стимулювання економічних інновацій, зміцнення бізнес-середовища для більш динамічного залучення інвестицій та збільшення витрат на наукові дослідження. Процес відновлення України передбачає розв'язання різноманітних політико-економічних проблем. У рамках євроінтеграційних зусиль важливо відзначити, що кожна держава-учасниця ЄС координує свою діяльність та компетенції для уникнення дублювання економічних ініціатив.

Особлива увага в ЄС приділяється проблематиці федералізації і розвитку депресивних регіонів. Країни-члени ЄС сприяють впровадженню технологій у малому бізнесі через спрощення регуляторних норм, навчання менеджерів, доступ до фінансування та розвиток людського капіталу, зосереджуючи увагу на відстаючих (депресивних) регіонах.

У наукових колах ведеться дискусія щодо якості трудових ресурсів і їхніх доходів [89; 76]. Вважається, що щоб зосереджуватися на конкретних професійних навичках, європейські системи освіти повинні забезпечити всіх випускників з «фундаментальними» навичками, що можуть застосовуватися для будь-якого кар'єрного розвитку. Отримавши цей базовий набір навичок, студенти (майбутні працівники) можуть продовжувати навчальний цикл «напротязі життя» та адаптуватися до мінливих вимог ринку праці.

Загальне співвідношення податків до ВВП (сума податків і чистих соціальних внесків у % до ВВП), у 2022 р. в ЄС становило 41,2% (у 2021 р. – в 41,5%) [79]. В євроні податкові надходження зростали відповідно до номінального ВВП, а це означає, що податки / ВВП у 2022 р. – на рівні 41,9% (Євростат). Найвище співвідношення в Австрії, Бельгії й Франції. З 2022 р. податки / ВВП суттєво відрізняється між країнами ЄС і найвищі відсотки у

Австрії – 43,6, Франції – 48, Бельгії – 45,6%. Намітився тренд зростання податків / ВВП на Кіпрі і зниження в Данії.

У 2022 р. порівняно з 2021 р. відношення податки / ВВП зросло у 12 країнах ЄС: на Кіпрі до 36,5% з 34,8%, в Угорщині 35,1 – 33,9%. В 15 країн ЄС відбулося падіння: в Данії до 42,5% з 48,3%, в Польщі 35,3 – 37,6%.

В ЄС зміни ПДФО впливають на довгострокове економічне зростання, оскільки структура та фінансування податкових змін мають вирішальне значення для досягнення економічного зростання. Зниження ставок податків може спонукати громадян працювати, заощаджувати та інвестувати, але якщо скорочення податків не фінансуватиметься негайно, то це призведе до збільшення дефіциту бюджетів, що в довгостроковій перспективі зменшить національні заощадження та підвищить процентні ставки. Заходи щодо розширення бази можуть усунути ефект впливу ПДФО (зниження ставок) на дефіцит бюджету, але в той же час вони також зменшують вплив на пропозицію праці, заощадження та інвестицій, що зменшує прямий вплив на зростання. Деякі економісти пропонують перерозподіляти ресурси по секторах для їх економічного використання з найвищою вартістю [47; 48; 49]. Це стимулює підвищення ефективності та потенційного розширення економічної діяльності.

Результати показують, що не всі податкові зміни матимуть однаковий вплив на зростання. Реформи ПДФО, які покращують фіскальні стимули, зменшують існуючі субсидії, уникають несподіваних прибутків і дефіциту фінансування мають більш сприятливий вплив на довгостроковий розвиток економіки.

Податкові реформи потребують компромісу між справедливістю та ефективністю, тому зменшення ставки ПДФО потребує заходів щодо розширення бази оподаткування. Особливі режими і різні види доходів (споживання) сприятимуть розширенню бази і тенденцію до підвищення середнього показника ефективні граничних податкових ставок на пропозицію

праці, заощадження й інвестиції. В ЄС відстежують два ефекти як від податкових реформи, так і нейтральної щодо доходів ставки податку, оскільки нижча ставка податку підвищує стимули до праці, розширення основи для середнього доходу громадян.

Розширення бази має додатковий ефект, який повинен допомогти розширити розмір економіки ЄС. Це зменшить розподіл ресурсів між секторами. Деякі податкові реформи здійснювали без розширення бази оподаткування, зменшення змін, нейтральних по відношенню до попередніх рівнів доходів, оскільки був задіяний політичний контекст. На практиці є різні труднощі емпіричної оцінки наслідків зниження податків і податкових реформ, тому економісти часто звертаються до симуляційного аналізу, щоб визначити наслідки. Перевагами моделювання процесів зміни ставок ПДФО є здатність утримувати інші фактори постійними. Зміни в рівні доходів, структурі податкової системи може впливати на економічну діяльність, але не всі податкові зміни мають позитивний вплив на довгострокове зростання ЄС.

Теоретично пропозиції зниження ПДФО (інколи досягає понад 50%) регулятори замінюють вдосконаленням підходів до стимулювання працювати, заощаджувати й інвестувати. Приділяють увагу оподаткуванню інвестиційних доходів, які зменшують потребу в залученні до продуктивної економічної діяльності.

В ЄС визнають, що зниження ставок ПДФО слід розглядати як окрему політику щодо зростання дефіциту бюджетів. Збільшення дефіциту зменшує заощадження. Емпіричні дослідження дати кількісну оцінку зниження ставок ПДФО мали різні ефекти. Застосування різних моделей у більшості випадків в основному приходило до однакового висновку: тривале зниження податків зумовлює вищий дефіцит і, ймовірно, зменшить, а не збільшить національний дохід в довготривалій перспективі.

В ЄС розглядають фіскальні перспективи застосування розподільно-нейтрального розширення бази, зниження ставки зміни, які базуються на зниженні податків, але є більш складними у застосування. Розширення бази доходів нейтральним способом усуне вплив зниження ставок на дефіцит бюджету. Це також зменшить вплив ставки на скорочення ефективних граничних податкових ставок і зменшить вплив на пропозицію праці, заощадження й інвестиції. Розширення бази має ще один ефект – субсидування альтернативних джерел та видів використання доходу, що призведе до перерозподілу ресурсів до їх «найвищих» значень і сприятиме ефективнішому розподілу ресурсів.

Більшість реформ в ЄС базуються на теоретичних постулатах і моделюванні [78]. Реформи, які покращують стимули, зменшують існуючі пільги, тому важливо уникати дефіцитне фінансування. Оскільки ЄС постійно перебуває в процесі трансформації і під впливом перманентних політичних реформ, тому проблематика фіксованого ПДФО завжди є актуальною.

Цікавою є сплата ПДФО у країнах з найвищою ставкою. У Португалії з 2024 р. запроваджена податкова реформа – популярна програма нерезидентства закрилася для нових заявників, а в іншому, португальське оподаткування залишається схожим на останні роки. Для резидентів Португалії заробіток від роботи за наймом, пенсія, оренда й більшість інших доходів, отриманих протягом року, додаються разом, щоб розрахувати ПДФО. Для нерезидентів Португалії оподатковується лише дохід, отриманий у Португалії.

У 2024 р. внесені зміни до шкали ставок прибуткового податку. Ставки для 5-ти діапазонів доходів були знижені, а діапазони доходів були збільшені відповідно до рівня інфляції. Щодо ПДФО: 1) Ставки ПДФО на 2024 рік становлять до 7,703 євро – 13.25%, 7,703–11,623 євро – 18%, 11,623–16,472 – 23%, 16,472–21,321 – 26%, а більше 81,199 – 48% [90]. 2) Інвестиційний

прибуток оподатковується за фіксованою ставкою 28%. Це стосується відсотків і доходів від капітальних інвестицій (акції, цінні папери, облигації). Якщо інвестиції (банківський рахунок) знаходяться в юрисдикції, яку португальська влада класифікує як «податковий притулок», дохід оподатковується за ставкою 35%. Це стосується Гібралтару та Гернсі. 3) Податок на приріст капіталу в Португалії. Якщо резидент Португалії продає нерухомість, то 50% прибутку додається до річного доходу і оподатковується (за ставкою прибуткового податку). Не буде оподатковуватися, якщо продають основне житло і реінвестують отримані кошти в купівлю нового основного житла в Португалії (країні ЄС/ЄЕЗ). Щодо нерезидентів, які володіють португальською нерухомістю, то якщо раніше вони оподатковували 100% прибутку за ставкою 28%, то з 2024 р. – оподатковується лише 50% і за шкалою ставок як і резиденти.

В ЄС 2023 рік приніс нові зміни в податковій політиці, які потенційно можуть стати найзначущими змінами у світовій «податковій архітектурі» [72]. Б. Макінтош та А. Івановські визнають, податкова спільнота особливу увагу приділяє складнощам в оподаткуванні в умовах цифровізації (BEPS, BEPS 2.0).

Прагнучи посилити роль ООН, Генеральна Асамблея ООН проголосувала за проєкт «Резолюції про сприяння всеохоплюючому та ефективному міжнародному податковому співробітництву в ООН». Це є виклик лідерству ОЕСР щодо регулювання міжнародних податків. Голосування за резолюцію продемонструвало чіткий поділ між розвиненими країнами (ЄС, США, Велика Британія) і іншими країнами, що розвиваються [72]. Актуалізується досягнення «повністю інклюзивного» міжнародного податкового порядку, формування податкових норм та встановлення нових правил міжнародного податкового співробітництва.

Нові законодавчі пропозиції представила ЄК щодо зменшення перешкод для «транскордонних інвестицій» (BEFIT) у Єдиний ринок, а

також реформування та спрощення оподаткування бізнесу в ЄС. ЄК визначила BEFIT, спрямовану на спрощення існуючих податкових правил та зниження витрат на їх виконання для міжнародних компаній, а також встановлює узгоджений режим розрахунку бази оподаткування. Нові положення BEFIT почнуть застосовувати в Україні з 1 липня 2028 р.

Це сприятиме цілісності ефективного застосування правил й стандартів ЄС на зовнішніх кордонах для товарів. У процесі імплементації директив виникатимуть виклики, особливо з огляду на нові рекомендації ОЕСР, які ЄС апріорі схвалив як такі, що «узгоджуються з Директивою 2-го рівня ЄС». Дебати щодо ПП у цифрову епоху, змінам у законодавчих пакетах, а також політичні вказівки щодо низки ключових питань – це прояв демократичності податків. Вважаємо, що Україна для набуття досвіду має приймати участь в дискусіях на рівні експертів країн-членів ЄС. В. Пухальський актуалізує вплив податкового навантаження на визначення обсягів тіньової економіки в Україні і ЄС [87, с. 204-239]. Цифровізація економіки впливає на модифікацію схем уникнення оподаткування тому досвід ЄС у попередженні кіберзлочинів є актуальним.

Висновки до розділу 2

1. Комплекс заходів структурно-фіскальної політики орієнтується на оптимізацію фіскальних інструментів для забезпечення стабільності, розвитку та соціальної справедливості. Використання такої політики має раціональний підґрунт, оскільки дозволяє ефективно управляти ресурсами держави, сприяти збалансованому розвитку економіки та забезпеченню необхідних суспільних потреб.

2. Політика фіскальної децентралізації спрямована на стимулювання економічних інновацій, зміцнення бізнес-середовища для більш динамічного залучення інвестицій та збільшення витрат на наукові дослідження. Процес

відновлення України передбачає розв'язання різноманітних політико-економічних проблем. У рамках євроінтеграційних зусиль важливо відзначити, що кожна держава-учасниця ЄС координує свою діяльність та компетенції для уникнення дублювання економічних ініціатив.

3. Зниження ставок податків може спонукати громадян працювати, заощаджувати та інвестувати, але якщо скорочення податків не фінансуватиметься негайно, то це призведе до збільшення дефіциту бюджетів, що в довгостроковій перспективі зменшить національні заощадження та підвищить процентні ставки.

4. Податкові реформи потребують компромісу між справедливістю та ефективністю, тому зменшення ставки ПДФО потребує заходів щодо розширення бази оподаткування. Особливі режими і різні види доходів (споживання) сприятимуть розширенню бази і тенденцію до підвищення середнього показника ефективні граничних податкових ставок на пропозицію праці, заощадження й інвестиції. В ЄС відстежують два ефекти як від податкових реформи, так і нейтральної щодо доходів ставки податку, оскільки нижча ставка податку підвищує стимули до праці, розширення основи для середнього доходу громадян.

5. В ЄС розглядають фіскальні перспективи застосування розподільно-нейтрального розширення бази, зниження ставки зміни, які базуються на зниженні податків, але є більш складними у застосування. Розширення бази доходів нейтральним способом усуне вплив зниження ставок на дефіцит бюджету. Це також зменшить вплив ставки на скорочення ефективних граничних податкових ставок і зменшить вплив на пропозицію праці, заощадження й інвестиції. Розширення бази має ще один ефект – субсидування альтернативних джерел та видів використання доходу, що призведе до перерозподілу ресурсів до їх «найвищих» значень і сприятиме ефективнішому розподілу ресурсів.

РОЗДІЛ 3

ПРІОРИТЕТИ ПІДВИЩЕННЯ ФІСКАЛЬНОЇ РОЛІ ПДФО В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

3.1. Перспективи підвищення фіскальної ролі ПДФО для відновлення територій

Впровадження стратегій управління оподаткуванням на рівнях макрота мікроекономіки дозволяє забезпечувати стаке зростання ДБ паралельно з максимізацією прибутків для економічних агентів. Напочатках воєнного стану заходи попередження уникнення оподаткування стає інструментом для відновлення економічних пропорцій у розподілі та перерозподілі ВВП, які напочатках були порушені законодавчою діяльністю парламенту, як наслідок лобіювання певних інтересів, так і внаслідок об'єктивних складнощів у визначенні оптимальних податкових ставок.

Військове вторгнення на територію України призвело до серйозного удару по сектору бізнесу у всіх його галузях. Територіальні громади, підприємства та підприємці, враховуючи різноманітні причини, зазнали значного зменшення обсягів виробництва або навіть зупинили свою діяльність. Уряд, усвідомлюючи ключову роль економіки та її стабільності для перемоги, вжив безпрецедентних заходів для полегшення ситуації територіальних громад (підприємців) через свої законодавчі та виконавчі органи.

Фіскальна складова проявляється як у сфері регулювання децентралізаційних процесів за допомогою податків (ПДФО) й стимулів, так і удосконалення суб'єктивно-правових відносин, що потребує:

- визначення базису дієвості ПС держави в умовах децентралізації;
- обґрунтування фіскальної децентралізації в ракурсі підвищення дієвості ПС;

– охарактеризувати пріоритетні напрями модифікації ПДФО (запровадження ризикоорієнтованих підходів).

Умови воєнного стану стимулювали Уряд створити сприятливі умови для активізації діяльності малих та приватних підприємств, масштабування виробництва та збуту продукції, а також для відновлення бізнесу у разі виникнення форс-мажору [51; 94, с. 12–14; 14]. За таких умов підприємства мають можливість використати ці можливості та відповідно підтримати державу шляхом сплати податків й дотримання вимог законодавства.

Для стабільності фінансової системи особливої уваги заслуговує дослідження впровадження податкових змін, підвищення фіскальної ролі ПДФО для місцевих бюджетів [57, с. 3–26; 8, с. 81–96]. Фіскальна децентралізація сприяє більшій участі громадськості в процесі прийнятті податкових рішень, що підвищує ефективності та легітимності податкової системи.

Ефективність ПС держави в умовах децентралізації визначається її здатністю мобілізувати необхідні кошти для задоволення загальнодержавних потреб, тобто виконання фіскальної функції, та регулювання впливу на економічний розвиток. Роль податків у регулюванні економічного (соціального) розвитку ТГ визначається ступенем їх впливу на цей процес. У системі оподаткування реалізуються такі заходи:

1. Розширення меж неоподаткованого рівня доходів громадян, що сприяє стимулюванню економічної активності населення (ЕАН) та підвищенню споживчого попиту [13, с. 38-59]. Фінансове забезпечення ЕАН значною мірою визначаються рівнем СЕР країни та її окремих регіонів (ТГ).

Фіскальний прогрес визначається широким спектром факторів, таких як рівень СЕР, інвестиційна активність, доступ до соціальних послуг, інфраструктурні можливості та інші. Ці фактори впливають на здатність країни мобілізувати та використовувати своє ЕАН. Недостатній рівень СЕР може обмежити можливості інвестицій (людського капіталу), надання

доступу до якісних робочих місць й підтримки соціальних програм, що спрямовані на підтримку працівників. Розвиток ЕАН є важливою складовою СЕР країни і потребує системного підходу до фінансування та підтримки.

2. Встановлення обґрунтованих пільг з ПДФО, що сприяє соціальній справедливості та зниженню фінансового тиску на певні соціальні групи [15; 59]. Згідно з ПКУ платники податків звільнені від окремих податків (шість областей, території активних боїв) (Додаток 2). Моніторинг здійснюється через ДЕІР [63].

У контексті фіскальних переваг застосування податкових пільг для стимулювання розвитку ТГ є ефективним інструментом залучення інвестицій, зростанню підприємництва та підвищенню економічного розвитку у деокупованих ТГ. Поділяємо твердження, що податкові пільги можуть залучати інвестиції до регіонів, де вони найбільш потрібні, шляхом зменшення податкового тягара для фізичних осіб та інвесторів, що стимулює їхні інвестиційні рішення [26, с. 43–35]. Податкові пільги можуть стимулювати розвиток місцевого підприємництва шляхом зниження податкових ставок для малих (середніх) підприємств, що сприяє їхньому зростанню та конкурентоспроможності. Шляхом стимулювання інвестицій та підприємництва за допомогою податкових пільг може бути створено нові робочі місця та забезпечено збільшення доходів для населення регіону. Застосування пільг може сприяти попередженню економіко-фінансової нерівності між різними ТГ, дозволяючи деокупованим ТГ залучати більше інвестицій та відновлюватися швидше. Податкові пільги можуть сприяти розвитку інноваційних галузей у регіонах, спонукуючи інвесторів до вкладання коштів у дослідження та розвиток нових технологій.

Використання податкових пільг для стимулювання розвитку деокупованих ТГ є важливим інструментом політики відновлення, який може сприяти ЕАН, створенню робочих місць та збільшенню надходжень від ПДФО.

3. Запровадження прогресивних ставок оподаткування ДН, які забезпечують принципову рівність у розподілі фінансового навантаження [5; 45]. Відповідно до Національної стратегії доходів реформування ПДФО (2025-2027 рр.), але після спрощеної системи [40]. Використання підвищених ставок ПДФО має на меті збільшення ДБ. Фахівці МФУ вважають, що це сприятиме зниженню фінансової залежності від інших партнерів. Про зростання ДБ – невідомо.

У світовій практиці прогресивні ставки ПДФО активізували як тінізацію доходів громадян, так легалізували скорочення рівня тіньової економіки (зокрема, з 35% до 33% ВВП) [5].

Потребує вирішення проблема розширеного доступу податкової служби до даних громадян в банках. Це має гарантувати ефективність введення прогресивної ставки. Загалом податківцям повинні надати доступ до всебічної інформації (кошти на рахунках), але ці дані мають зробити знеособленими. Податківці бачитимуть цей рух коштів і податкові зобов'язання, які виникли внаслідок цієї операції, але не матимуть інформацію особи рахунку. Доцільно визначити методики, які дозволять розпізнавати фінансові операції відповідно до об'єктів оподаткування (надходження від оренди, перекази на картку (між картками) тощо).

Цей крок має на меті збільшити прогресивність податкової системи, забезпечити більшу справедливість у розподілі податкового навантаження та збільшити ДБ з джерел громадян, що мають вищі доходи. Прогресивна шкала ставок дозволяє враховувати різницю в доходах громадян і сприяє зменшенню соціально-економічних нерівностей.

Цей захід також відповідає міжнародним стандартам та передовим практикам, що застосовуються в багатьох розвинених країнах світу. Використання прогресивного оподаткування дозволяє Уряду ефективніше реагувати на потреби суспільства та забезпечує більш стабільне фінансування державних програм і соціальних проєктів.

4. Посилення контролю за дотриманням законодавчих актів у сегменті оподаткування ДН для забезпечення справедливості «податкових зобов'язань» [14; 41]. Моніторинг інформації й сфери дії правил про конфіденційність. Законодавчий нагляд і інші захисні механізми, такі як адміністративні або судові засоби правового захисту, мають бути прописані в правових положеннях.

Законодавчо-правові та економічні складові посилення контролю досліджують через формальні та неформальні інституції. Формальні інституції обумовлюють реформування законодавства по ПДФО та його відповідність міжнародним нормам й стандартам децентралізації [10, с. 144–150; 22, с. 7–25].

Неформальні інституції, у свою чергу, охоплюють широкий спектр діяльності, включаючи інформаційно-аналітичну роботу та надання сервісів для платників податків. Це може включати консультаційні центри (електронний сервіс), надання електронних ключів (безкоштовне) для подання звітності платниками податків, а також активізувати роз'яснення щодо соціальних проектів та податкової культури в суспільстві [21]. Ці неформальні інституції відіграють важливу роль у покращенні сприйняття та дотримання податкових актів, сприяючи підвищенню рівня довіри до системи оподаткування та покращенню бізнес-клімату. Обидва типи інституцій є важливими для стабільного та дієвого функціонування ПС.

У міжнародній практиці правові вимоги інформування про податкові борги є недостатніми. Правовий базис є вирішальним для того, аби вимоги надання інформації про борги були вчасними для податкового аналізу і розробки фіскальної політики із урахуванням принципів прозорості й підзвітності.

Запровадження ризикоорієнтованих підходів в діяльності ДПС передбачає впровадження нових методів, що ґрунтуються на визначенні та управлінні податковими ризиками [14]. Ця ініціатива передбачає внесення

змін у організаційну структуру податкової системи та впровадження інформаційно-технологічних рішень для автоматизації процесів управління податковими ризиками (зокрема, виявлення податкових боргів).

Цей підхід має фіскальне спрямування і є важливим для дієвого функціонування ПС, оскільки він дозволяє усвідомлено та системно виявляти, оцінювати та знижувати ризики порушень податкового законодавства. Використання ІТ-рішень сприяє автоматизації процесів аналізу та моніторингу податкових ризиків, що робить реакцію на потенційні порушення більш швидкою та ефективною.

Загалом, запровадження ризикоорієнтованих підходів в діяльності ДПС допоможе підвищити ефективність та прозорість податкової системи, зменшити кількість податкових порушень (боргів) та збільшити довіру до податкових органів.

Різні підходи до фіскальної політики в ТГ створюють протистояння в громадах. На рівні ТГ управління податковими доходами стикається з викликами, що включають корупцію, недостатню кваліфікацію персоналу, недостатню прозорість та відкритість процесів. На місцевому рівні часто спостерігаються випадки корупції та зловживань владою в управлінні податковими доходами, що може призводити до втрати довіри громадян до ОМС. Адміністрування ПДФО вимагає високої кваліфікації та спеціалізованих знань в умовах цифровізації. Для збереження довіри громадян до сплати ПДФО і системи оподаткування у повоєнний період доцільно відновити прозорість й відкритість податкового адміністрування. Для подолання відставання деокупованих ТГ доцільно розширити фінансову донорську співпрацю між ОМС з урахуванням потреб ВПК.

Системний розвиток процесів децентралізації має мати відповідне нормативно-правове забезпечення для досягнення:

– узгодження інтересів (зближення) місцевих владних органів з громадянами, що сприяє більшій прозорості та відкритості у зборі та використанні податкових коштів [34, с. 72–75];

– підтримки дій ВОМС, які краще розуміють місцеві потреби та можуть бути більш ефективними в плануванні та розподілі податкових ресурсів [57, с. 3–26; 8, с. 81–96];

– оптимізації податкових ставок, оскільки децентралізація дозволяє місцевим органам встановлювати податкові ставки, що відповідають конкретним умовам та потребам регіону, що може підвищити ефективність збору податків;

– стимулювання розвитку, так як місцеві органи можуть використовувати податкові стимули для залучення інвестицій, що сприятиме зростанню доходів і підвищенню фінансової стабільності регіону. Ці заходи спрямовані на забезпечення дієвості функціонування ПС, а це сприяє сталому соціально-економічному розвитку ТГ.

Фіскальна децентралізація має сприяти підвищенню ефективності ПС шляхом збільшення прозорості, гнучкості та адаптивності до місцевих потреб та умов. Пріоритетні напрями модифікації ПДФО і фіскального регулювання територіальних громад у системі формування доходів включають такі аспекти:

1. Сприяння активізації підприємницької діяльності, що стимулюватиме розвиток бізнесу [62]. Територіальні громади мають сприяти прагненню України стати частиною Європейської оборонно-промислової стратегії.

2. Забезпечення стабільних джерел (формування доходів) для збереження економічної стійкості ТГ та уникнення зменшення доходів.

3. Гарантування «соціально прийняттого» рівня доходів, що сприятиме соціальній справедливості та зменшенню соціальної нерівності.

4. Забезпечення науково-оптимального співвідношення між різними джерелами (формування доходів) для ефективнішого функціонування воєнної економіки.

5. Ріст доходів «соціально вразливих» громадян (проведення заходів, спрямованих на соціальну підтримку (захист)).

6. Трансформація нагромаджень населення в інвестиційний капітал для підтримки повоєнного відновлення та розвитку.

Модифікація ПДФО спрямована на формування сприятливих умов для стійкого розвитку ТГ й забезпечення їхньої соціально-економічної стабільності. Ці фіскальні регулювання забезпечать ефективне управління ресурсами (фінансовими), сприятимуть якості життя ТГ й зміцненню економічної безпеки країни.

Умови активізації фіскальної децентралізації актуалізують роль податку на нерухомість. У міжнародній практиці щодо оподаткування нерухомості, включаючи визначення податкової бази, ставок і податкового адміністрування (зокрема, при оподаткуванні нерухомості за її ринковою або оцінною вартістю), зазвичай визначаються вартість об'єктів нерухомості на певну дату відповідно до законодавства та стандартів оцінки.

Еволюція українського ринку нерухомості в контексті економічних та цивільно-правових відносин, що охоплюють об'єкти нерухомості та їх права, вимагає встановлення системи оподаткування, яка враховуватиме попит, пропозицію, ціни та вартість таких об'єктів.

При реформуванні ПС доцільно змінити систему оподаткування нерухомості шляхом впровадження оподаткування всіх видів нерухомості за її ринковою вартістю. Це має на меті забезпечення більшої ефективності та справедливості в системі оподаткування, а також максимальної мобілізації ДМБ. Такі зміни сприятимуть зростанню доходів ОМС, а це дозволить забезпечити більшу самодостатність та ефективність в реалізації соціальних та економічних програм на рівні ТГ.

Ця необхідність виникає з того, що ринок нерухомості в Україні є важливим сегментом економіки, а оподаткування його операцій впливає на його функціонування та розвиток. Врахування попиту, пропозиції, цін та вартості нерухомості в системі оподаткування дозволить створити більш прозорий й ефективний механізм оподаткування, що відповідатиме потребам ринкових учасників та сприятиме стабільності та відновленню у повоєнний період ринку нерухомості в Україні.

3.2. Координація сплати ПДФО в контексті євроінтеграційних перспектив України

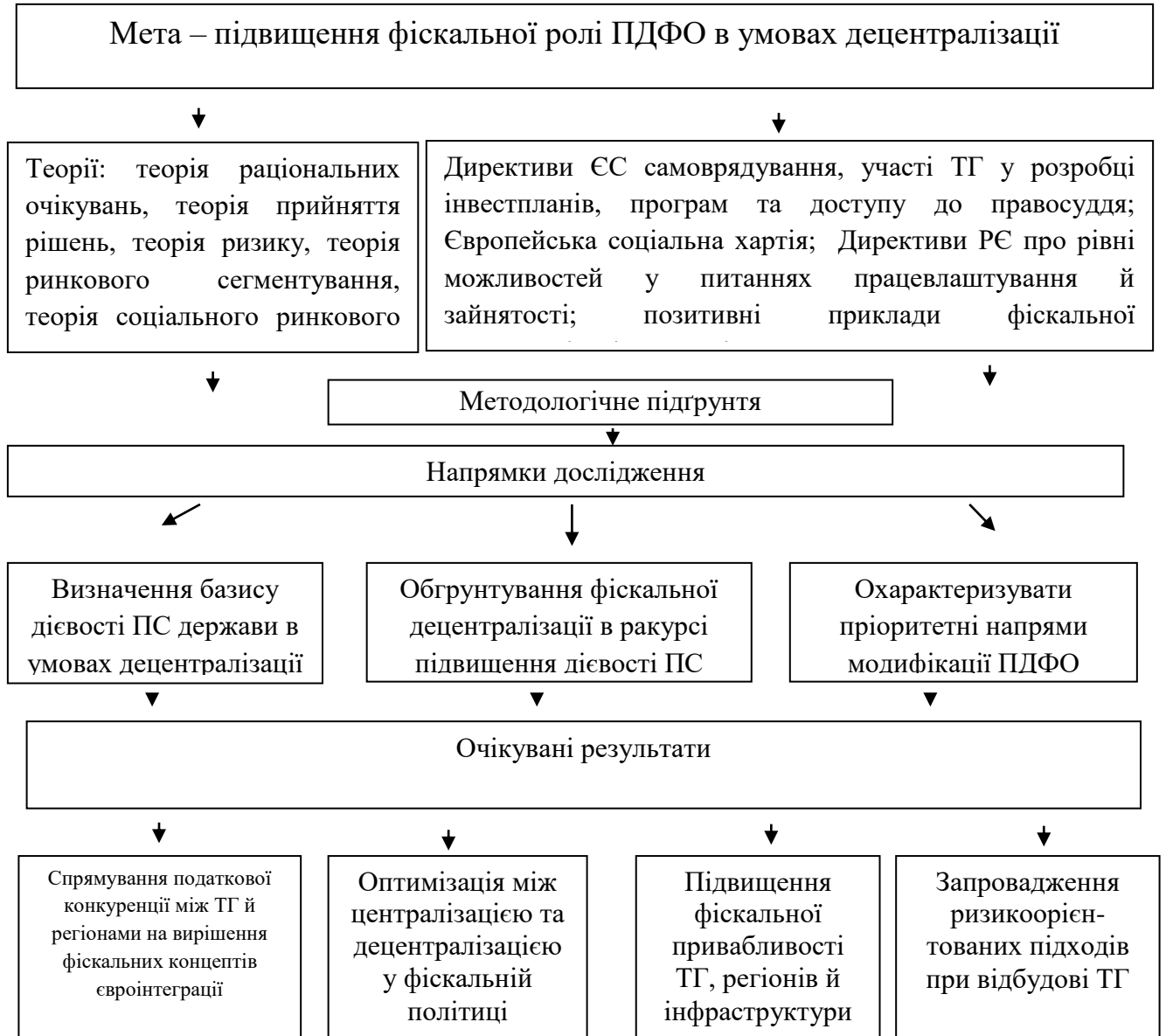
Євроінтеграція потребує відлагодження координації по сплаті ПДФО і визначення оптимальних ставок. Демократичні підходи узгодження податків (ставок) в ЄС потребують узгодженості з українською практикою справляння ПДФО. В ЄС також перманентно відбуваються податкові реформи, скеровані на: по-перше, попередження податкового демпінгу. Країни можуть змагатися між собою, знижуючи податкові ставки або надаючи пільги для привертання бізнесу. Це може призвести до втрати податкових доходів та порушення справедливості між різними державами-учасницями.

По-друге, усунення бюджетних розривів. Недостатність бюджетних ресурсів потребує трансферів. Відсутність координації може призвести до ситуації, коли деякі держави отримують недостатньо коштів для забезпечення своїх потреб.

По-третє, попередження соціальної нерівності. Нерівномірний розподіл податкових доходів може призвести до зростання соціальної нерівності між державами, що загрожує стабільності ЄС.

По-четверте, усунення порушення правил конкуренції. Податкова конкуренція може порушувати правила конкуренції, коли держави-учасниці

надають недопустимі пільги або використовують інші недобросовісні методи для привертання бізнесу.

Рис. 3.1. Структурування концептуальних засад підвищення фіскальної ролі ПДФО в умовах децентралізації

Побудовано: автором.

В-п'яте, попередження втрати інвестицій: Недостатня координація може призвести до втрати інвестицій в економіку, оскільки бізнес може вибирати держави з більш вигідними податковими умовами.

Український Уряд має та координувати свою діяльність з вимогами ЄК.

Для координації фіскальних засад ПДФО в умовах децентралізації доцільно структурувати концептуальні підходи (рис. 3.1).

Євроінтеграція зумовить податкову конкуренцію між ТГ й регіонами. Податкова конкуренція між регіонами може призвести до недостатньої координації податкових політик, що ускладнить ефективне управління фіскальною системою та спровокує ризики стабільності. Змагання за інвестиції шляхом надання податкових пільг (завищене для деокупованих) може призвести до втрати значної частини ДБ. Нерівність у податкових ставках (пільгах) поміж регіонами може створювати нерівні умови для їхніх інвестиційних рішень. Податкова конкуренція може призводити до зменшення соціальних витрат регіонів та збільшення рівнів нерівності у суспільстві через зменшення бюджетних доходів (у деокупованих ТГ). Оскільки податкова конкуренція може створювати конфлікти між регулятором і ОМС, тому варто керуватися маяками МВФ.

Трансформація ТГ має на меті усунення перешкод для економічного відновлення. Рада Європи в Україні реалізує проекти, спрямовані на посилення судових й позасудових механізмів захисту прав осіб (постраждалих від війни), а також забезпечення житлом у разі його втрати [19]. Проводяться заходи щодо верифікації власників нерухомості в рамках адміністративної та судової процедур. В контексті проблематики верифікації власників нерухомості в межах адміністративної процедури особлива увага приділяється джерелам підтвердження права власності (зокрема, перехід до цифрових форматів порівняно з паперовими документами), втраті доступу до архівів БТІ, а також збереженню та захисту інформації про власність із викликами воєнного часу.

Упровадження ЄДРА сприятиме забезпеченню взаємодії між інформаційними системами на різних рівнях управління [38]. Це забезпечить громадянам доступ до достовірних даних у реєстрі та можливість отримання різноманітних соціальних і адміністративних послуг (отримання пільг або субсидій, реєстрування місця проживання). Такий підхід сприятиме покращенню взаємодії між обласними військовими адміністраціями, ОМС та громадами у процесі «верифікації інформації».

У світлі євроінтеграційних тенденцій важливо активізувати створення Національних реєстрів прав власності для залучення «міжнародного компенсаційного» механізму. Наразі це дозволить розширити національні компенсаційні процедури на тимчасово окуповані території, а також реалізувати пілотний проєкт онлайн-реєстрації прав власності на житло.

У рамках судового провадження при верифікації (власників нерухомості) важливо враховувати документи підтвердження (прав власності) в судовому порядку при втраті документів, що засвідчують правостановлення. Доцільно враховувати судову практику розгляду справ відповідно до ЦКУ (ст. 392) [64]. Удосконалення механізму верифікації власників зруйнованого житла у межах судової процедури, а також визнання права власності на спадкове майно (в судовому порядку), має важливе значення для спадкоємців і забезпечення їхнього доступу до «компенсаційних» процедур.

Процеси децентралізації піддаються впливу фінансової невизначеності, що спонукає економічну науку приділяти особливу увагу питанням довіри та розробці поведінкових макроекономічних моделей для підтримки довіри суспільства і справедливості фіска. У сфері економіки очікування агентів стосовно розривів між державним боргом, видатками та оподаткуванням впливають на фіскальний мультиплікатор. Моделювання «гетерогенних процесів формування очікувань» на ринку надає можливість агентам змінювати правила діяльності на етапі бізнес-процесу [69]. Емпірично

дослідження поведінки агентів підтверджують, що у випадку оптимістичного настрою агентів фіскальний мультиплікатор має тренд до зростання. Ефективність діяльності Уряду та ВОМС залежить від точності оцінювання економічної ситуації.

Приховані борги й інші непрозорі форми заборгованості затрудняють податківцям виконання свого основного мандата. Експерти відзначають, що ситуація ускладнюється тим фактом, що діючі міжнародні стандарти й норми, які корегують борги, містять обмежені рекомендації щодо вирішення питань конфіденційності [68].

Підсумовуючи зазначимо, в умовах євроінтеграції роль ВОМС полягає в забезпеченні ефективності, прозорості та адаптивності податкової системи до місцевих потреб, що сприяє сталому розвитку ТГ та загальному економічному відновленню України.

Висновки до розділу 3

1. В умовах воєнного стану ТГ, підприємства та підприємці, враховуючи різноманітні причини, зазнали значного зменшення обсягів виробництва або навіть зупинили свою діяльність. Тому держава реалізує стимулюючу політику для активізації діяльності малих та приватних підприємств, збільшення виробництва й збуту продукції, а також для відновлення бізнесу у разі виникнення форс-мажору. Підприємства мають можливість використати ці можливості і підтримати державу шляхом сплати ПДВ й дотримання вимог законодавства.

2. Фіскальна складова проявляється як у сфері регулювання децентралізаційних процесів за допомогою ПДФО і потребує системного удосконалення суб'єктивно-правових відносин з урахуванням визначення базису дієвості ПС держави в умовах децентралізації; обґрунтування

фіскальної децентралізації в ракурсі підвищення дієвості ПС; вибору пріоритетних напрямків модифікації ПДФО (запровадження ризикоорієнтованих підходів).

3. Аргументовано, що ефективність ПС держави в умовах децентралізації визначається її здатністю мобілізувати необхідні кошти для задоволення загальнодержавних потреб, тобто виконання фіскальної функції, та регулювання впливу на економічний розвиток. Роль податків у регулюванні економічного (соціального) розвитку ТГ визначається ступенем їх впливу на цей процес. У системі оподаткування доцільно реалізувати такі заходи: розширення меж неоподаткованого рівня доходів громадян; встановлення обґрунтованих пільг з ПДФО; запровадження прогресивних ставок оподаткування ДН; посилення контролю за дотриманням законодавчих актів у сегменті оподаткування ДН.

4. З'ясовано, що запровадження ризикоорієнтованих підходів в діяльності ДПС передбачає впровадження нових методів, що ґрунтуються на визначенні та управлінні податковими ризиками. Це потребує внесення змін у організаційну структуру ПС та впровадження інформаційно-технологічних рішень для автоматизації процесів управління податковими ризиками (зокрема, виявлення податкових боргів). Цей підхід має фіскальне спрямування і є важливим для дієвого функціонування ПС, оскільки він дозволяє знижувати ризики порушень податкового законодавства.

5. Для координації сплати ПДФО необхідно враховувати євроінтеграційний вектор розвитку України. Доцільно здійснювати заходи для попередження податкового демпінгу, усунення бюджетних розривів, попередження соціальної нерівності, усунення порушення правил конкуренції. Нерівномірний розподіл податкових доходів може призвести до зростання соціальної нерівності і це загрожує співпраці і стабільності України із ЄС.

ВИСНОВКИ

Фіскальна децентралізація має сприяти підвищенню ефективності ПС шляхом покращення прозорості, адаптивності та включення місцевих владних органів та громадськості у процеси прийняття податкових рішень. Забезпечення ефективної фіскальної стратегії є ключовим для здійснення соціально-економічних реформ, необхідних для стабілізації та виходу економіки з воєнно-кризового стану. Доведено, що це важливо не лише для фінансової стійкості держави, а й для створення сприятливого середовища для підприємництва й розвитку цифрового суспільства.

Досліджено принципи «розумної податково-бюджетної політики», які базуються на необхідності забезпечення економічної стабільності та соціальної справедливості через ефективне управління оподаткуванням, яке б враховувало інтереси всіх сторін: фіскальних органів – платників податків. Використання різноманітних інструментів та практик є ключовим для досягнення балансу між фіскальними цілями та економічними потребами суспільства в умовах фіскальної децентралізації.

З'ясовано, що у контексті євроінтеграційної трансформації державного управління в Україні проводяться заходи щодо перегляду основних критеріїв для оцінки ефективності функціонування ПС. Подібний перегляд необхідний для забезпечення методологічних і практичних засад ПДФО та впровадження нових підходів до її удосконалення у контексті розвитку фінансів. Одним з головних заходів є розширення бази ПДФО з метою збільшення джерел формування ДМБ.

Процес відновлення України передбачає розв'язання різноманітних політико-економічних проблем. У рамках євроінтеграційних зусиль важливо відзначити, що кожна держава-учасниця ЄС координує свою діяльність та компетенції для уникнення дублювання економічних ініціатив.

Досліджено основні фактори, що визначають роль держави в умовах децентралізації. Визначено такі: рівень економічного стану країни й ступінь розвиненості ринкових відносин, зокрема приватного сектора, для визначення обсягів державного втручання; ступінь відкритості економіки і можливості диверсифікувати сектори економіки для уникнення зовнішніх економічних шоків; настрої в територіальних громадах (менталітет, ставлення до культурної спадщини, релігії, традицій) і доступність фінансової грамотності; рівень цифрової трансформації держави і територіальних громад; наявність (відсутність) природних монополій, а також необхідність урегулювання нових видів діяльності.

Ці кроки спрямовані на досягнення фінансової стійкості ДМБ та покращення фінансової самостійності ОМС. Відповідно, це може забезпечити ефективнішу реалізацію соціальних та економічних програм на місцевому рівні, сприяючи загальному економічному відновленню країни.

Основна ціль ФП полягає в забезпеченні стабільного та збалансованого економічного розвитку, який сприяє підвищенню добробуту всього суспільства. Фіскальна політика визначає спосіб використання фіскальних інструментів, таких як податки, витрати та державний борг, для повоєнного відновлення і досягнення економічних та соціальних цілей.

Податкові реформи потребують компромісу між справедливістю та ефективністю, тому зменшення ставки ПДФО потребує заходів щодо розширення бази оподаткування. Особливі режими і різні види доходів сприятимуть розширенню бази і тенденцію до підвищення середнього показника ефективні граничних податкових ставок на пропозицію праці, заощадження й інвестиції.

Система оподаткування ґрунтується на ідеї, що кожен податок, крім своєї фіскальної функції, також має зовнішні соціально-економічні наслідки для фіску. Держава в ході оподаткування впливає на СЕР, направляючи ПДФО на потреби, незважаючи на побажання платників податків. Податкова

політика щодо ПДФО зорієнтована на довгострокові результати і може мати значний вплив на економіку та суспільство як в умовах воєнного стану, так і у повоєнній відбудові. Трансформації в цьому напрямку можуть вимагати значних зусиль та витрат, проте їхні наслідки можуть бути довготривалими та незворотними з урахуванням стратегм євроінтеграції України.

ПДФО є ключовим джерелом формування бюджету та знаходиться у числі основних бюджетоутворюючих податків. У контексті фіскальної важливості, ПДФО займає друге місце поміж загальнодержавних податків після ПДВ, а серед прямих податків визнається першочерговим. Справляє суттєвий внесок у формування ДБ.

Протягом 2020-2023 рр. частка ПДФО в структурі ДМБ у 2013 р. становила 61%, у 2015 – 46%, у 2018 – 52%, а у 2023 р. – 47%. Це вказує на значний фіскальний потенціал ПДФО порівняно з іншими податками, які відзначаються тенденцією до зниження їхнього внеску. Протягом воєнного стану аналіз надходження ПДФО має особливості: зростання частки сплаченого до бюджетів податку з доходів військовослужбовців (за 2022-2023 рр. у ТГ від 27,6% до 46,9% ПДФО), що сприяло приросту власних доходів у ТГ.

В ЄС визнають, що зниження ставок ПДФО слід розглядати як окрему політику щодо зростання дефіциту бюджетів. Збільшення дефіциту зменшує заощадження. Емпіричні дослідження дали кількісну оцінку зниження ставок ПДФО мали різні ефекти. Застосування різних моделей у більшості випадків в основному приходило до однакового висновку: тривале зниження податків зумовлює вищий дефіцит і, ймовірно, зменшить, а не збільшить національний дохід в довготривалій перспективі.

Запровадження ризикоорієнтованих підходів в діяльності ДПС передбачає впровадження нових методів, що ґрунтуються на визначенні та управлінні податковими ризиками. Ця ініціатива передбачає внесення змін у організаційну структуру податкової системи та впровадження інформаційно-

технологічних рішень для автоматизації процесів управління податковими ризиками (зокрема, виявлення податкових боргів).

Цей підхід має фіскальне спрямування і є важливим для дієвого функціонування ПС, оскільки він дозволяє усвідомлено та системно виявляти, оцінювати та знижувати ризики порушень податкового законодавства. Використання ІТ-рішень сприяє автоматизації процесів аналізу та моніторингу податкових ризиків, що робить реакцію на потенційні порушення більш швидкою та ефективною.

Умови активізації фіскальної децентралізації актуалізують роль податку на нерухомість. У міжнародній практиці щодо оподаткування нерухомості, включаючи визначення податкової бази, ставок і податкового адміністрування (зокрема, при оподаткуванні нерухомості за її ринковою або оцінною вартістю), зазвичай визначаються вартість об'єктів нерухомості на певну дату відповідно до законодавства та стандартів оцінки.

При реформуванні ПС доцільно змінити систему оподаткування нерухомості шляхом впровадження оподаткування всіх видів нерухомості за її ринковою вартістю. Це має на меті забезпечення більшої ефективності та справедливості в системі оподаткування, а також максимальної мобілізації ДМБ. Такі зміни сприятимуть зростанню доходів ОМС, а це дозволить забезпечити більшу самодостатність та ефективність в реалізації соціальних та економічних програм на рівні ТГ.

Євроінтеграція потребує відлагодження координації по сплаті ПДФО і визначення оптимальних ставок. Демократичні підходи узгодження податків (ставок) в ЄС потребують узгодженості з українською практикою справляння ПДФО. В ЄС також перманентно відбуваються податкові реформи, скеровані на: по-перше, попередження податкового демпінгу.

Упровадження ЄДРА сприятиме забезпеченню взаємодії між інформаційними системами на різних рівнях управління. Це забезпечить громадянам доступ до достовірних даних у реєстрі та можливість отримання

різноманітних соціальних і адміністративних послуг (отримання пільг або субсидій, реєстрування місця проживання). Такий підхід сприятиме покращенню взаємодії між обласними військовими адміністраціями, ОМС та громадами у процесі «верифікації інформації».

У світлі євроінтеграційних тенденцій важливо активізувати створення Національних реєстрів прав власності для залучення «міжнародного компенсаційного» механізму. Наразі це дозволить розширити національні компенсаційні процедури на тимчасово окуповані території, а також реалізувати пілотний проєкт онлайн-реєстрації прав власності на житло.

Подальших досліджень впливу децентралізації на податкову систему та ПДФО потребує визначення нових принципів, які будуть розмежовувати розходження між економічними сегментами, де необхідна глобальна взаємодія, і сегментами, у яких пріоритет варто віддавати національним інтересам. Державні регулятори мають сприяти ТГ займатися своїми внутрішніми економічними, податково-бюджетними, соціальними й екологічними питаннями, уникаючи при цьому геополітичні виклики сучасності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеєнко Людмила, Тулай Оксана, Бабій Степан. Відновлення економіки: фінансування та дотримання принципів прозорості в умовах геополітичного протистояння. *Світ фінансів*. 2023. № 2. С. 106-124. DOI: 10.35774/sf2023.02.106.
2. Булавинець В. М., Крамарчук Ю. В. Забезпечення прозорості бюджетного процесу на місцевому рівні. *Актуальні питання фінансової теорії та практики*. Збірник матеріалів Дев'ятої заочно-дистанційної наукової конференції студентів і молодих вчених, м. Тернопіль, ЗУНУ, 15 квітня 2022 р. Ч. 1. С. 20-22.
3. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI (із змінами за № 3278-IX від 27.07.2023). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
4. Вінокуров Я. Податки на доходи для багатих. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2024/01/23/709035/>.
5. Возняк Г. В. Бюджетна політика в умовах трансформації фінансових основ місцевого самоврядування в Україні. *Економічний часопис-XXI*. 2015. № 5–6. С. 82–85.
6. Возняк Г. В., Патицька Х. О. Бюджетні детермінанти забезпечення стійкості територіальних громад: воєнна адаптація та орієнтири повоєнного відновлення. *Фінанси України*. 2023. № 8. С. 81–96. <https://doi.org/10.33763/finukr2023.08.081>.
7. Волохова І. С. Податкова децентралізація та методологія визначення її ступеня. *Вісник соціально-економічних досліджень*: зб. наук. пр. 2012. Вип. 3(2). С. 144–150.
8. Волощук М. Г., Матьола І. І., Карабін Т. О., Білаш О. В. Становлення та розвиток податкової системи України: монографія. Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2021. 172 с.

9. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV (із змінами за № 3587-IX від 22.02.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.

10. Греца Я. В. Зміст, правові засоби та межі податкового планування: зарубіжний досвід та українська практика: монографія. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2020. 420 с.

11. Гречаник, О. Є., Хлебнікова, Т. М., Темченко, О. В.: Використання інноваційних технологій управління для підвищення ефективності бізнес-процесів. Ефективна економіка. 2024. Вип. 3. URL : <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.3.41>.

12. Деклараційна кампанія 2024: декларування та оподаткування іноземних доходів. URL : <https://dp.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/764807.html>.

13. Дмитрик О. О., Токарева К. О. Податкові пільги як форма державної допомоги суб'єктам підприємництва. *Право та інноваційне суспільство*. 2019. № 1 (12). С. 80–86.

14. Доступ до компенсації за зруйноване житло: проблемні питання підтвердження права власності та шляхи їх врегулювання. 25 Квітня 2024. URL : <https://mtu.gov.ua/news/35576.html>.

15. Доходи загального фонду держбюджету у квітні знизилися на 4,5 мільярда. URL : <https://www.epravda.com.ua/news/2024/05/1/713113/>.

16. Електронний сервіс предзаповнення податкової декларації про майновий стан і доходи для фізичних осіб – платників податків. 16 квітня 2024. URL : <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/774470.html>.

17. Єфименко Т. І. Управління державними фінансами в період воєнного стану та повоєнної відбудови України: науковий супровід трансформацій. *Фінанси України*. 2023. № 1. С. 7–25.

18. Кізіма Т., Булавинець В., Кізіма А. Фінансова поведінка домогосподарств у контексті розвитку поведінкових фінансів. *Економічний*

аналіз. 2022. Том 32. № 4. С. 152-164. DOI:
<https://doi.org/10.35774/econa2022.04.152>

19. КНЕДП ДПС у довірчому списку Європейського Союзу. URL:
<https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/778844.html>.

20. Коваленко В., Слатвінська М., Шелудько С., Безкровний О., Черкашина К. Монетарно-фіскальна координація в Україні та її вплив на економічне зростання в умовах воєнного стану. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2024. Вип. 2(55). С. 9–19.
<https://doi.org/10.55643/fcaptr.2.55.2024.4352>.

21. Колісник А. С. Податкові та митні преференції в умовах воєнного стану в Україні. *Право та інновації*. 2022. № 3 (39). С. 42–48.

22. Краус К. М., Краус Н. М. Ретроспектива і сучасність оподаткування в Україні та за кордоном. Колективна моногр. Київ: Аграр Медіа Груп, 2019.
URL : <https://www.twirpx.com/file/2700312/>.

23. Крисоватий А. І., Кошук Т. В., Ватагович М. І. Податково-бюджетна підтримка виробників у контексті законодавства ЄС у сфері державної допомоги. *Фінанси України*. 2019. № 7. С. 35–51.

24. Крисоватий А. І., Мельник В. М., Кошук Т. В. Сутність та концептуальні основи формування податкової політики в умовах євроінтеграційних процесів. *Економіка України*. 2016. № 1. С. 35–51.

25. Крисоватий А., Десятнюк О., Ткачик Ф. Теоретичний логос фіскальної децентралізації в умовах перманентної трансформації міжбюджетних відносин. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. № 2(43). С. 63–70.
<https://doi.org/10.55643/fcaptr.2.43.2022.3630>.

26. Лисюк В. С. Недоліки та тенденції розвитку податкової системи України. Вчені записки Університету «КРОК». 2018. Вип. 4 (52). С. 71–77.
<https://doi.org/10.31732/2663-2209-2018-52-71-77>.

27. Лук'яненко І., Сидорович М. Бюджетно-податкова політика України: нові виклики. Монографія. К.: Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2014, 229 с.

28. Луніна І. О. Бюджетна децентралізація в Україні у контексті європейських тенденцій. *Збірник наукових праць Національного університету Державної податкової служби України*. 2016. № 2. С. 155–171. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Znprnudps/index.html>.

29. Ми реально боремося за те, щоб біржовий ринок агро існував – Член НКЦПФР Ільїн. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/my-realno-boremosia-za-te-shchob-birzhovyi-rynok-ahro-isnuvav-chlen-nktspfr-ilin/>.

30. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури починає впровадження Єдиного державного реєстру адрес в регіонах. 26 Квітня 2024. URL: <https://mtu.gov.ua/news/35582.html>.

31. Національна стратегія доходів до 2030 року. URL : https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf.

32. Новації 2024 року для фізичних осіб – платників єдиного податку першої – третьої груп! URL : <https://dn.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/744093.html>.

33. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

34. Пилипенко Г. Все що потрібно знати підприємцям у питаннях податків (2024). URL : <https://yur-gazeta.com/publications/practice/podatкова-praktika/vse-shcho-potribno-znati-pidpriemcyam-u-pitanniah-podatktiv.html>.

35. Підоричева І. Ю. Інноваційні спільноти та їх можливості у відродженні постраждалих від війни українських територій на засадах стійкості й сталості. *Економіка України*. 2023. № 10. С. 3–22. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.10.003>.

36. Податкова система України: теорія, методологія, практика : монографія / О. Т. Замасло. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017, 420 с.

37. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI (із змінами за № 3603-IX від 23.02.2024). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

38. Про державну допомогу суб'єктам господарювання: Закон України від 01.07.2014 р. № 1555-VII (із змінами за № 3302-IX від 09.08.2023) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18#Text>.

39. Про затвердження звіту про виконання бюджету Озернянської сільської територіальної громади за 1 кв. 2024 року: Рішення № 2342 Озернянської сільської сільської ради Тернопільського району Тернопільської області. Восьме скликання. Тридцять друга сесія. Третє пленарне засідання. 87.

40. Про затвердження Змін до форми податкової декларації про майновий стан і доходи та Інструкції щодо заповнення податкової декларації про майновий стан і доходи: Наказ Мінфіну України 28.08.2023 № 467. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1817-23#Text>.

41. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР (із змінами за № 3603-IX від 23.02.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

42. Про схвалення концепції реформування місцевих бюджетів: Розпорядження КМУ від 23.05.2007 р. № 308-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/308-2007-%D1%80#Text>.

43. Радіонов Ю. Д. Напрями реформ і соціально-економічного розвитку України в період післявоєнного відновлення. Економіка України. 2023. № 11. С. 3–26. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.11.003>.

44. Розвиток бухгалтерського обліку та оподаткування в Україні: монографія / Сторожук Т.М., Занько Б.М., Колісник О.П. та ін.; за заг. ред. Т.М. Сторожук. – Ірпінь: УДФСУ, 2021. 256 с. (Серія «Податкова та митна справа в Україні»; т. 165).

45. Руденко М. Подвійне оподаткування українців, які перебувають за кордоном: що необхідно знати та врахувати (2024). URL : <https://yur-gazeta.com/publications/practice/podatкова-praktika/podviyne-opodatkuvannya-ukrayinciv-yaki-perebuvayut-za-kordonom-shcho-neobhidno-znati-ta-vrahuvati.html>.

46. Уряд додатково врегулював податкові пільги на територіях активних бойових дій, де функціонують державні реєстри. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-dodatkovovo-vrehuliuvav-podatkovii-pilhy-na-terytoriiakh-aktyvnykh-boiovykh-dii-de-funktsionuiut-derzhavni-reiestry>.

47. Цивільний Кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV (із змінами за № 3587-IX від 22.02.2024). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

48. Як сплачувати податки в Україні у 2024 році. URL : <https://finance.ua/ua/goodtoknow/podatky-2023>.

49. Alissa Ashcroft, Karla Vasquez, Rhoda Weeks-Brown. Hidden Debt Hurts Economies. Better Disclosure Laws Can Help Ease the Pain. URL : <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2024/04/02/Hidden-Debt-Hurts-Economies-Better-Disclosure-Laws-Can-Help-Ease-the-Pain>.

50. Amelie Barbier-Gauchard, Thierry Betti, Theo Metz. Fiscal multipliers, public debt anchor and government credibility in a behavioural macroeconomic model. Working papers, INFER. 2023. 42 p.

51. Beyer N. I. Robert, Dutttagupta R., Fotiou A., Honjo K., Horton A. Mark, Zoltan Jakab Z., Nguyen V., Portillo A., Rafael Linde J., Suphaphiphat N., Li Zeng L. Shared Problem, Shared Solution: Benefits from Fiscal-Monetary Interactions in the Euro Area. IMF Working Paper. 2023 July 21. 2023/149. 27 с. DOI: <https://doi.org/10.5089/9798400249051.001>.

52. Brodie McIntosh, Aleksandar Ivanovski. Tax Policy Report. 15 December 2023. URL: https://taxadviserseurope.org/new_agency/wp-content/uploads/2023/12/CFE-2023-Tax-Policy-Report.pdf.

53. Chugunov I., Pasichnyi M., Koroviy V., Kaneva T., Nikitishin A. Fiscal and Monetary Policy of Economic Development. *European Journal of Sustainable Development*. 2021. Вип. 10 (1). С. 42–52. DOI: <https://doi.org/10.14207/ejsd.2021.v10n1p42>.

54. Cristina Badarau, Aneta Chodakowska, Kamilla Marchewka-Bartkowiak, Dimitrios Paparas. New strategies for sustainable growth in European Economies. *Eastern European Economics*. 2023. Vol. 61. Issue 4. pp. 311-317.

55. Eleonora Cavallaro, Ilaria Villani. Financial asymmetries, risk sharing and growth in the EU. Working papers, INFER. 2023. 43 p. URL: <https://infer-research.eu/publication-category/working-papers/>.

56. EU tax and social contribution revenue. October 2023. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/news>.

57. Ismar Velic, Igor Cvecic. Monetary Integration Effects on Foreign Direct Investments in New EU Member States. *Journal of Economic Integration*. 2024 March;39(1):55-85. DOI: <https://doi.org/10.11130/jei.2024008>.

58. Leonore Raguideau-Hannotin. The case of financial and banking integration of Central, Eastern and South Eastern European countries: a gravity model approach. Working papers. INFER. 2022.05. 50 p.

59. Massimo Filippini, Markus Leippold, Tobias Wekhof. Sustainable finance literacy and the determinants of sustainable investing. *Journal of Banking & Finance*. 2024. Vol. 163. 107167.

60. Open budget. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/>.

61. Puhalskyi Vadym. Tax policy of Ukraine: state and level efficiency. Theoretical and practical aspects of science development: Scientific monograph. Part 1. Riga, Latvia : Baltia Publishing, 2023. С. 204-239.

62. Tam Nguyen Huu, Deniz Karaman Orsal. Geopolitical risks and financial stress in emerging economies. Working papers. INFER. 2022.09. 40 p.

63. Tax in Portugal 2024: What you need to know. URL: <https://www.blevinsfranks.com/tax-in-portugal-2024/>.

64. **Tsokalo Viktoriia**, Alekseyenko Lyudmyla, Tulai Oksana, Ferens Bohdan, Tsap Volodymyr, Artemenko Liudmyla. Informational Support for Communication of Reinvestment Recovery of the Economy. In: Alareeni, B., Hamdan, A. (eds) *Technology: Toward Business Sustainability*. ICBT 2023. Lecture Notes in Networks and Systems. 2024. Vol 927. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-54009-7_18 (Indexed by SCOPUS, Google Scholar, Springerlin).

65. Tulai Oksana, Alekseyenko Lyudmyla. European Integration Vectors of Development: Implementation of the Ukraine Facility Program and Electronic Case Management. *Майбутнє – аудит* : Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Кривий Ріг, 15 січня 2024 р. / редкол.: М. І. Ступнік, В. С. Адамовська, М. Л. Крапивко, Є. В. Міщук [Електронний ресурс]. Кривий Ріг : Вид. Р.А. Козлов, 2024. С. 12-14.

66. Viktoriia Tsokalo, Tulai Oksana, Alekseyenko Lyudmyla, Bilan Oleksandr. Organizational and applied principles of financial security for the restoration of territorial communities in the conditions of geopolitical challenges. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 19. С. 62-68. DOI: 10.32702/2306_6814.2023.19.62

67. Tsokalo Viktoriia, Alekseyenko Lyudmyla, Tulai Oksana. Tracker of the transformation of the financial sector in the conditions of digital globalization of the economy. *Сучасні проблеми розвитку фінансових систем* [Електронний ресурс]: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Черкаський державний технологічний університет, 25 трав. 2023 р.). Черкаси, 2023. 132 с. С. 3–5.

68. Vitor Gaspar and Luc Ayrault. Five key factors of a smart fiscal budget politicians. URL: https://www.academia.edu/93556763/Five_key_factors_of_a_smart-fiscal-budget-politicians=04191